

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

**Факультет підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів
житлово-комунального господарства**

**Б.М. Коржик
С.Л. Дмитрієв
Л.Г. Успенська**

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

З ОХОРОНИ ПРАЦІ

(для слухачів галузевого центру з охорони праці)

Частина 2

ХАРКІВ – ХНАМГ – 2009

УДК 331.45

Методичний посібник з охорони праці (для слухачів галузевого центру з охорони праці). Частина 2. Упор.: / Коржик Б.М., Дмитрієв С.Л., Успенська Л.Г. –Х.: ХНАМГ, 2009 -102с.

Упорядники: Коржик Б.М.,
Дмитрієв С.Л.,
Успенська Л.Г.

Рецензенти: **Коротун В.Г.**- головний спеціаліст Головного управління Житлово – комунального господарства та розвитку інфраструктури Харківської облдержадміністрації

Шапка О.В. - д.т.н., професор кафедри “Охорона праці та навколишнього середовища” Української державної академії залізничного транспорту, м.Харків

Рекомендовано Вченою радою ХНАМГ (протокол № 5 від 06.03.2009р.)

© Коржик Б.М., Дмитрієв С.Л., Успенська Л.Г.,
© ХНАМГ, 2009

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ.....	3
1 Удосконалення системи управління охороною праці СУОП на підприємстві.....	5
2 Охорона праці в ЖКГ.....	12
2.1 Утримання об'єктів житлового господарства. База нормативних документів.....	14
2.2 Утримання об'єктів житлового господарства. Експлуатація об'єктів підвищеної небезпеки. Оперативна експлуатаційна документація....	18
2.3 Орієнтовний перелік нормативних документів, які встановлюють порядок утримання житлового господарства (за станом на 01.04.2007 р.).....	23
3 Служба охорони праці. Інструктажи.....	31
4 Типові тематичний план і програма навчання з питань охорони праці посадових осіб.....	39
5 Порядок притягнення до адміністративної відповідальності.....	54
6 Охорона праці при виконанні робіт на висоті та в електроустановках.....	64
6.1 Небезпечна зона, пов'язана з виконанням робіт на висоті.....	64
6.2 Засоби захисту при роботі на висоті.....	72
6.3 Приставні дробини. Умови безпечного виконання робіт.....	79
6.4 Кваліфікаційні вимоги до працівників, що виконують роботи в електроустановках.....	82
6.5 Обмежувач напруги холостого ходу.....	88

ВСТУП

Керівники, інженерно-технічні працівники та робітники служб охорони праці різних підприємств і установ, особливо невеликих організацій і фірм, у своїй повсякденній роботі стикаються із безліччю проблем у вирішенні питань охорони праці. Частково відповіді на ці питання вони отримують під час навчання в Центрі охорони праці Академії згідно Типової програми навчання посадових осіб і спеціалістів з охорони праці. Але значна кількість проблемних питань залишаються поза програмою.

В зв'язку з цим співробітники Центру охорони праці Академії підготували методичний посібник, в якому розглядаються і коментуються найбільш актуальні проблеми охорони праці на виробництві.

Це вже друга частина посібника, що розглядає низку питань, відповіді на які будуть корисні як керівникам, інженерно-технічному персоналу, так і робітникам служб охорони праці підприємств, установ, організацій та фірм.

1. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ (СУОП) НА ПІДПРИЄМСТВІ

Удосконалення (розвиток) СУОП, організації виробничих процесів припускає раціоналізацію як окремих елементів (складових) системи, так і всієї її структури в цілому. Процес переходу до досконалої моделі управління й послідовність дій на основі цільових завдань із урахуванням того, що ця робота на підприємствах проводилася й раніше, накопичені певні наробітки, можна представити у вигляді семи блоків (кроків).

Крок перший. Формування й удосконалення нормативно-правової та інформаційної бази СУОП і механізму управління

Цільове завдання: на основі діючих нормативно-правових актів (НПА) сформувати необхідну й достатню нормативно-правову, інформаційну базу, що забезпечує професійні потреби фахівців, ефективний механізм реалізації управлінських рішень і результативність працезахоронної діяльності в цілому.

Для цього необхідно:

1. Визначити й проголосити Політику, відповідно до якої буде здійснюватися працезахоронна діяльність, її цілі й завдання, виходячи з прогнозованих виробничих потреб, з урахуванням наявності фінансових і матеріальних ресурсів; довести її до відома персоналу.

2. Проаналізувати наявні НПА, зіставити їх з чинним “Державним реєстром міжгалузевих і галузевих нормативних актів з охорони праці”, вжити заходи для поповнення відсутніми документами; в міру введення (скасування) або зміни НПА забезпечувати поповнення й внесення їх до складу діючих.

3. Визначити склад документів, що забезпечують функціонування СУОП, які діють у рамках підприємства. Направити цей перелік в усі підрозділи підприємства.

4. Окремо проаналізувати існуючу на підприємстві систему стандартів підприємства за складом й змістом; визначити оптимальний склад основних управлінських й організаційних аспектів діяльності в галузі охорони праці, що формують разом з іншими документами нормативну й методичну базу механізму СУОП.

Відповідно до цього переліку надалі повинні вестися їхня розробка (переробка), контроль за впровадженням і виконанням, оцінка ефективності дії, коректування з урахуванням виявлених недоліків.

5. На основі попередніх дій сформувати на базі служби (відділу) охорони праці повноцінну бібліотеку (банк) НПА й інформаційних матеріалів, що визначають нормативно-правову базу регулювання охорони праці. Використати для урахування, зберігання й пошуку документів наявні сучасні технічні засоби.

6. Привести у відповідність з вимогами законодавства інструкції з охорони праці й посадові інструкції.

7. Розробити програмний комплекс цільових завдань зі створення на робочих місцях умов праці, наближених до нормативних вимог, зниження виробничих (професійних) ризиків і рівня травматизму, формуючи тим самим *Систему Безпеки Праці*.

8. Відкоригувати організаційну структуру служби охорони праці, привести її у відповідність і проголошеними цільовими завданнями, конкретизувати розподіл посадових (функціональних) обов'язків серед її фахівців.

9. Визначити склад аналітичних й оціночних показників і критеріїв, за якими будуть здійснюватися аналіз й оцінка діяльності підрозділів і підприємства в цілому. Це можуть бути не тільки традиційні коефіцієнти частоти й важкості травматизму, але й ряд інших.

10. Розробити методологію аналізу нещасних випадків, профзахворювань й аварій на основі діючих положень, накопиченого практичного досвіду, інших рекомендацій з причин, видів подій, з інших класифікаційних ознак; надалі здійснювати безперервний моніторинг за встановленими показниками.

11. Постійно вести аналіз й узагальнення інформації з результатів контролю-наглядової діяльності приписів держнаглядових органів, оперативно вживати необхідні коригувальні дії.

12. Організувати чітке оперативне (експрес) формування підрозділів і працівників по всіх випадках травматизму (на власному підприємстві, у галузі, на підприємствах України), а також про надходження і введення нових документів і вимог в галузі охорони праці; впровадження їх у міру опублікування.

13. Постійно відслідковувати тенденції, вивчати й впроваджувати досвід роботи в області управління професійною, промисловою й екологічною безпекою, менеджменту якості, прийнятого у світовій практиці, кращих закордонних компаній і на вітчизняних підприємствах, заснованого на загальновизнаних міжнародних стандартах і рекомендаціях.

Крок другий. Формування організаційного механізму функціонування СУОП

Цільове завдання: забезпечити реалізацію управлінських рішень і концептуальних напрямків розвитку СУОП за допомогою організаційного механізму.

Створити передумови для безпечного провадження робіт і зниження виробничого ризику.

Цей блок передбачає здійснення наступних заходів і дій:

1. У рамках СУОП визначити структурну схему інформаційних зв'язків і взаємодії служб (відділів) і виробничих підрозділів, у першу чергу – служби охорони праці.

Забезпечити з боку служби координацію наглядової діяльності інших відділів і служб підприємства (головного енергетика, механіка, головного технолога та ін.).

2. Посадовими інструкціями регламентувати розподіл обов'язків, повноважень і відповідальності персоналу (керівників, організаторів, виконавців робіт) в області охорони праці; привести їх у відповідність із нормативно-

правовими актами, умовами й характером виробничої діяльності, виконуваними функціями, факторами й рівнями ризиків.

3. Визначити порядок організації охорони праці в трудових колективах: цехи, ділянки, бригади, ланки. Закріпити це відповідними положеннями, стандартами, інструкціями.

4. Провести інвентаризацію робочих місць із джерелами підвищеної небезпеки, шкідливості, важкості праці. На основі наступної атестації, інструментальних вимірювань й експертних методів оцінити рівні ризиків, намітити заходи щодо поліпшення умов праці, їхньої раціоналізації й доведення до реально прийнятних рівнів. Здійснити практичне впровадження намічених заходів.

5. Відпрацювати порядок провадження робіт в умовах підвищеної небезпеки, у першу чергу – робіт, виконуваних за нарядами-допусками, і експлуатації об'єктів підвищеної небезпеки. Регламентувати це відповідними положеннями й інструкціями.

6. Забезпечити ефективне функціонування ключових підсистем: управління персоналом, нормативно-правове й інформаційне забезпечення, контрольно-наглядова діяльність та ін.

7. Створити підсистему (якщо її немає) підготовки фахівців і робочого персоналу, професійно відповідних розв'язуванню завданням. Підбір і залучення до трудової діяльності (у першу чергу, до небезпечних робіт) робити з урахуванням професійної компетенції й професійної придатності.

Крок третій. Залучення персоналу до участі у вирішенні проблем і завдань охорони праці

Цільове завдання: залучити ініціативу, інтелектуальний і професійний потенціал персоналу для вирішення проблем і завдань охорони праці. Це може бути здійснене за допомогою навчання, широкої пропаганди, популяризації сутності сучасних форм і методів управління на основі використання нових інформаційних технологій, підготовки фахівців, які володіють сучасними методами управління й здатних вирішувати цільові завдання. Для цього необхідно:

1. Розробити програму й провести за нею навчання керівників і фахівців середньої ланки в рамках курсу “Менеджмент охорони праці”, довести до їхнього відома Політику й наміри з поетапного практичного впровадження СУОП.

2. Призначити в службі охорони праці й у підрозділах осіб, відповідальних за впровадження й функціонування СУОП.

3. Використати для цієї мети всі доступні форми пропаганди, активного впливу, безпосередню роботу в трудових колективах, ЗМІ, спрямовані на формування громадської думки й ідеології стосовно охорони праці.

Крок четвертий. Удосконалення системи контрольно-наглядової діяльності

Цільове завдання: створити ефективну систему моніторингу за функціонуванням СУОП і провадженням робіт.

Моніторинг за функціонуванням системи, за провадженням робіт і процесів є необхідною умовою накопичення інформації про функціонування СУОП, прийняття управлінських рішень і здійснення наступних дій, забезпечення безпеки працівників;

1. Необхідно проаналізувати існуючий порядок контрольно-наглядової діяльності, намітити заходу щодо усунення недоліків.

2. Розробити положення про проведення аудита охорони праці.

3. Моніторинг охорони праці здійснювати за наступними напрямками:

- аудит СУОП;
- контроль за виконанням організаційно-розпорядничої документації;
- нагляд за провадженням робіт і процесів.

Крок п'ятий. Розвиток (коректування) СУОП

Цільове завдання: приведення СУОП до стану, адекватного вимогам реальної ситуації.

1. Основними процедурами, на підставі яких робиться висновок про те, що підприємство функціонує відповідно до проголошеної політики й програми,

наскільки СУОП відповідає запланованій схемі управління, вимогам стандартів, належним чином впроваджена й підтримується, результативна відносно визначених цілей, а також забезпечує нагляд за відповідністю дій персоналу встановленим регламентам, є нагляд, вимірювання й моніторинг показників, оцінка, аудит, які охоплюють ключові аспекти виробничої й управлінської діяльності.

2. Як критерії відхилень, що передбачають необхідність прийняття управлінських рішень і коригувальних дій, може служити інформація про кожен випадок травмування, професійного захворювання або аварійної події; про перевищення числа нещасних випадків (профзахворювань) в обліковому періоді в порівнянні з базовими значеннями з урахуванням граничних відхилень, що допускаються; про незадовільну оцінку стану (рівня) охорони праці в підрозділі (для керівника підрозділу) і на підприємстві для роботодавця.

3. Підставою для коректування можуть слугувати також зміни в національному законодавстві й міжнародній (світовий) практиці управління в галузі забезпечення професійної безпеки; зміна характеру, напрямків діяльності підприємства й необхідність уточнення цільових завдань; нові рішення в області технологій виробничих процесів; нагромадження практичного досвіду, придбаного в процесі штатної діяльності й під час нестандартних (надзвичайних) ситуацій; неефективне або неадекватне функціонування СУОП.

4. Керуючі (коригувальні) впливи на СУОП здійснюються доти, поки не буде досягнуто її оптимальний стан або усунуті причини, що привели її в стан, що не відповідає заданому.

Крок шостий. Фінансування – мотивація – стимулювання

Цільове завдання: забезпечити необхідне й достатнє виділення фінансових ресурсів для вирішення цільових завдань працезахоронної діяльності.

Впровадження безпечних технологій, відновлення техніки, реалізація інших заходів, пов'язаних зі створенням передумов для безпечного провадження робіт і процесів, стимулювання адекватних дій стосовно охорони праці вимагають фінансової підтримки.

Вирішення поставленого завдання може бути досягнуте шляхом формування на підприємстві відповідного фонду й стабільне виділення фінансових ресурсів на цілі охорони праці; створення мотиваційних передумов (механізмів), що забезпечують організацію охорони праці й безпечні дії персоналу, з використанням для цього стимулюючих регуляторів.

Крок сьомий. Сертифікація СУОП

Цільове завдання: підтвердити, що СУОП існує і відповідає встановленим вимогам.

1. Підтвердженням того, що система створена й функціонує, є наявність: необхідної і достатньої нормативно-правової бази; реальної політики в галузі охорони праці; реальних показників моніторингу; прийняття рішень у рамках СУОП; факт того, що персонал (працівники всіх категорій) відчуває себе учасником процесів і відповідальним за корпоративну культуру безпеки; те, що внутрішній аудит надає інформацію, корисну для вищого керівництва; коригувальні дії в СУОП.

2. Сертифікація є заключним етапом на шляху створення результативної СУОП і підтвердженням, що існуюча СУОП відповідає вимогам, установленим національними регламентами й міжнародно визнаними рекомендаціями.

3. Сертифікація повинна бути проведена однією з не залежних організацій відповідно до прийнятих процедур.

Однак заключний етап створення СУОП є фактично тільки початком для наступних дій по забезпеченню процесу її подальшого ефективного функціонування.

А. РОМАНЧУК, завідувач кабінетом охорони праці Ільїчівського морського торговельного порту

2. ОХОРОНА ПРАЦІ В ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Сьогодні галузева нормативна база з питань охорони праці базується на нормативних документах, розроблених ще в часи СРСР і розрахованих на структуру управління великого (як правило, державного) підприємства. Вона не враховує змін умов господарювання і чинного законодавства про охорону праці. Фахівці служб охорони праці підприємств ЖКГ змушені користуватися нормативними документами з охорони праці інших галузей (наприклад, будівельної, енергетичної, машинобудування, транспорту) з урахуванням власного досвіду й розуміння того або іншого технологічного процесу. Тому створення системи управління охороною праці на підприємстві вимагає значних зусиль (часу) і можливе лише при наявності відповідної спеціалізованої підготовки з цих питань і досвіду.

Автор спробував з урахуванням діючих нормативних документів з охорони праці й 10-літнього досвіду здійснення наглядової діяльності на підприємствах ЖКГ Києва надати методичну допомогу фахівцям служб охорони праці підприємств і відповідальних фахівців Міністерства з питань житлово-комунального господарства в створенні системи управління охороною праці з урахуванням специфіки виробничої діяльності ЖКГ у частині організації безпечного виконання окремих технологічних процесів, що передбачають роботи підвищеної небезпеки.

Автор не вважає за доцільне наводити статистичні дані зареєстрованого в галузі ЖКГ виробничого травматизму, які з 2005 р. не є об'єктивними, оскільки базуються на даних, де підприємства за змістом житлового господарства віднесені до соціально-культурної сфери (це практично половина всіх працівників ЖКГ).

Основними видами економічної діяльності ЖКГ є:

1. Утримання об'єктів житлового господарства (окремих будинків і приміщень).

1.1. Утримання житлових будинків і житлових приміщень, у тому числі тимчасового проживання (готелів, гуртожитків, інтернатів, будинків-інтернатів для громадян літнього віку й т.д.).

1.2. Утримання громадських будинків і будинків соціальної сфери.

1.3. Утримання виробничих будинків, пов'язаних з експлуатацією житлового господарства (паркінгів, цехів, майстерень і т.д.).

2. Утримання територій (у межах і поза межами населених пунктів)

2.1. Утримання зелених насаджень, водного й берегового господарства (зелених зон).

2.2. Утримання дорожньо-шляхового господарства (доріг, мостів, тунелів, шляхопроводів й інших дорожніх споруд).

2.3. Утримання територій і споруд на них, пов'язаних з житловим господарством (збірників сміття, цвинтарів, спортивних (дитячих) площадок і т.д.).

3. Експлуатація інженерних споруд (внутрішніх і зовнішніх мереж)

3.1. Експлуатація водопровідно-каналізаційного господарства (мереж водопостачання й каналізації, зливній каналізації).

3.2. Експлуатація енергетичного господарства (мереж електро-, тепло-, газопостачання).

3.3. Експлуатація інженерних споруд, пов'язаних з житловим господарством.

3.3.1. Експлуатація підйомно-транспортного господарства (піднімальних домових) споруд – ліфтів, ескалаторів, підйомників; транспортних (зовнішніх) споруд – авто- і електротранспорту, метрополітену й т.д.).

3.3.2. Експлуатація будинкових систем вентиляції, димовидалення і кондиціонування повітря.

3.3.3. Експлуатація мереж освітлення, зв'язку, телекомунікацій, охоронної сигналізації і т.д.

Нормативні вимоги до об'єктів ЖКГ залежать від форм власності й способу використання. Об'єкт ЖКГ за формою власності може бути приватним, кооперативним або державним (комунальним); за способом користування – індивідуальним, колективним і загального користування.

Надалі для розгляду будуть братися комунальні підприємства, тобто підприємства, які підпорядковуються місцевим органам влади й від ефективності роботи яких, як правило, залежить ефективність роботи ЖКГ усього населеного пункту.

Мета автора - розглянути вимоги нормативних документів в усіх напрямках діяльності ЖКХ (див. блок-схему) і сприяти в поновленні відповідальними фахівцями Міністерства з питань житлово-комунального господарства робіт з розробки галузевих нормативно-правових актів з питань охорони праці (з 1995 р. Держжитлокомунгосп не розробив жодного нормативного документа, що регламентував би питання охорони праці на підприємствах ЖКГ).

2.1. УТРИМАННЯ ОБ'ЄКТІВ ЖИТЛОВОГО ГОСПОДАРСТВА. БАЗА НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ

З кожним роком збільшується кількість підприємств, які спеціалізуються на утриманні житлового господарства. Тільки в Києві налічується більше 6000 комунальних підприємств, підлеглих місцевим органам влади (житлово-експлуатаційна контора (ЖЕК), житлово-ремонтна експлуатаційна організація (ЖРЕО), діляниця з експлуатації житла (ДЕЖ) і т.д.), самостійних приватних і кооперативних підприємств (ТОВ, ЖБК), стимулюється розвиток нових форм підприємств УЖГ – об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ). У структурі управління підприємств, на балансі яких перебувають житлові будинки тимчасового проживання (готелі, гуртожитки, інтернати, будин-

ки-інтернати для громадян літнього віку й т.д.), також є відповідні служби УЖГ.

Утримання житлового будинку проводиться в таких напрямках виробничої діяльності (окремим виробничим процесам):

1. Утримання будинку, будинкового й прибудинкового обладнання (КВЕД 70.32, КВЕД 74.15); приміщень і будинкових проходів загального користування (сходових маршів і площадок) (КВЕД 74.70) і підтримка їхнього технічного стану шляхом проведення ремонтно-будівельних робіт, ліквідації аварійного стану (КВЕД 45.2, КВЭД 45.4).

2. Експлуатація внутрібудинкових інженерних мереж: мереж водопостачання й каналізації, зливної каналізації (КВЭД 41.00.0, КВЭД 45.33.2); мереж енергетичних (електричних, газових, теплових) (КВЭД 40.1, КВЭД 40.2, КВЭД 40.3; КВЭД 45.31.3, КВЭД 45.33.3); мереж вентиляції, димовидалення й кондиціонування повітря (КВЭД 45.33.1); мереж освітлення, зв'язку, телекомунікацій, охоронної сигналізації і захисту (КВЭД 64.2, КВЭД 45.31.2).

3. Утримання будинкових піднімальних споруд: ліфтового господарства (КВЭД 29.22.2, КВЭД 45.31.3).

4. Утримання прибудинкової території: шляхів (проходів, проїздів) загального користування (пішохідних доріжок, проїзної частини придомових доріжок (КВЭД 63.21.2); зелених насаджень (КВЭД 01.41.0, КВЭД 02.2); дитячих спортивних і господарських площадок (КВЕ 01.41.0, КВЭД 45.23.3).

5. Накопичення і організація вивозу будинкових відходів, сміття (КВЭД 90.03.0).

6. Збереження будинкового й прибудинкового майна, наприклад організація будинкової охорони, служби (консьєржів-чергових) (КВЕД 74.60.0).

Слід зазначити, що при неможливості або недоцільності самотійного виконання окремих виробничих процесів з утримування житлових будинків підприємства УЖГ можуть залучати (на договірних умовах) фахівців і засоби виробництва сторонніх організацій. Наприклад, такими можуть бути роботи з технічного обслуговування ліфтового господарства; мереж зв'язку, телекомунікацій, охоронної сигналізації; вивозу сміття; розчищення зелених насаджень (дерев); капітального ремонту будинкового й прибудинкового майна.

Діючі нормативні документи з охорони праці можна умовно розділити на дві основні групи:

- документи, що встановлюють порядок обліку, реєстрації, розслідування, розробки, атестації, проведення експертизи, прийняття в експлуатацію, організації служб підприємства;

- документи, що встановлюють вимоги до умов: виробництва, порядок технічної й безпечної експлуатації засобів виробництва (захисту).

Першу групу нормативних документів можна визначити як нормативно-засновницькі. Вони підлягають постійному коректуванню, оскільки залежать від змін чинного законодавства (суб'єктивних факторів). Друга група - нормативно-технічні документи, і вони більш консервативні, оскільки враховують

практичний досвід безпечного виконання робіт конкретної галузі (значні зміни можуть бути у випадку реорганізації технічної або технологічно бази галузі).

Нормативно-установчі документи, як правило, є міжгалузевими, а нормативно-технічні документи можуть бути як міжгалузевими, так і галузевими. Міжгалузеві нормативні документи встановлюють загальний порядок організації робіт, а галузеві нормативні документи - конкретизують вимоги міжгалузевих документів для підприємств галузі. Слід відзначити, що сьогодні триває процес заміни нормативних документів, які діють з часів СРСР (СНиП, ДГОСТ, ОСТ, ВСН і т. д.) на державні нормативні акти України (ДБН, ДСТУ, ДСанПіН і т.д.).

Орієнтовний перелік діючих нормативних документів, які регламентують порядок утримання об'єктів (обладнання) УЖГ, розділений на окремі групи й наведений у додатку 1. У перелік нормативних документів не ввійшли норми й правила, що встановлюють фінансово-економічні вимоги (наприклад, тарифи, кошториси, нормативи, типові форми нормативних документів (статут, договір і т.д.), санітарно-гігієнічні, пожежні, екологічні й безпеки руху, державні стандарти (ГОСТ, ДСТУ) і технологічні регламенти з підтвердження відповідності безпеки обладнання підвищеної небезпеки.

Мета автора - надати методологічну допомогу в організації системи управління охороною праці на підприємствах УЖГ, у тому числі зменшити кількість і неоднозначність оперативної експлуатаційної документації з питань охорони праці. Основні вимоги й перелік оперативної експлуатаційної документації по об'єктах (обладнанню) підвищеної небезпеки на підприємствах УЖГ, передбаченої чинним законодавством про охорону праці, наведені нижче.

М. ФЕДОРЕНКО, головний державний інспектор Київської державної інспекції промислової безпеки й охорони праці в будівництві

2.2. УТРИМАННЯ ОБ'ЄКТІВ ЖИТЛОВОГО ГОСПОДАРСТВА. ЕКСПЛУАТАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ (ОБЛАДНАННЯ) ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ. ОПЕРАТИВНА ЕКСПЛУАТАЦІЙНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

Розглянемо основні вимоги й перелік оперативної документації з експлуатації об'єктів (обладнання) підвищеної небезпеки на підприємствах УЖГ.

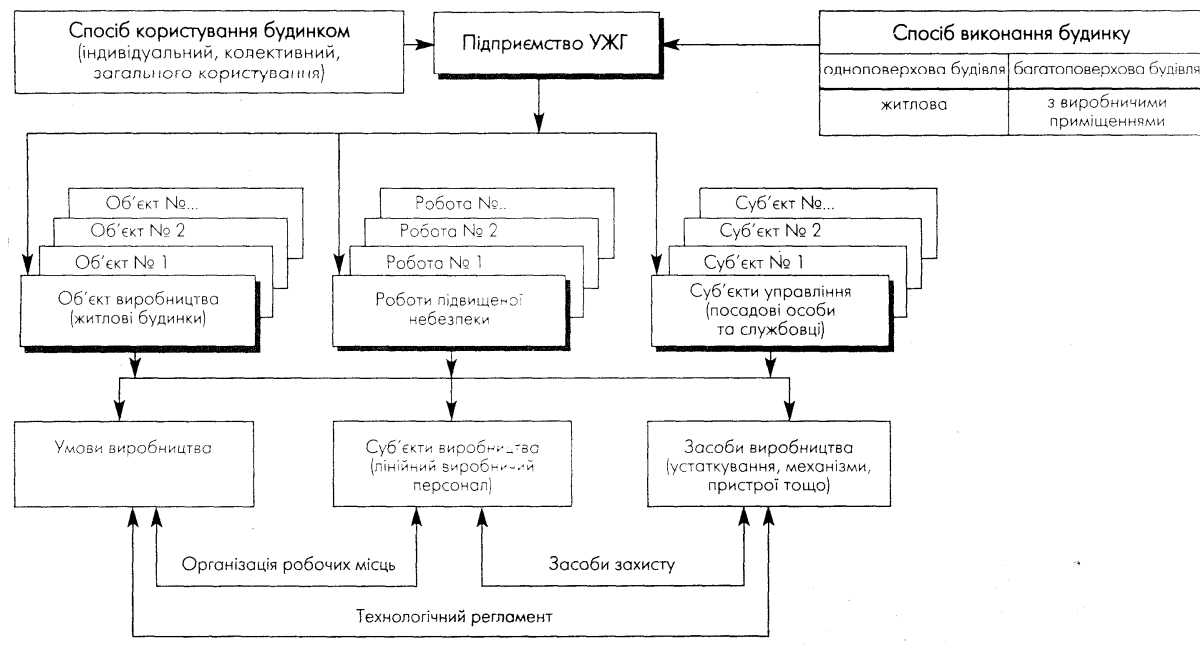
Систему управління будь-якого підприємства за функціональною ознакою можна умовно поділити на три рівні: рівень управління, рівень інженерного забезпечення і рівень виконання на малих підприємствах, тобто підприємствах із кількістю працюючих до 50 чоловік (рівень управління й рівень інженерного забезпечення можуть збігатися). Керівник підприємства або його заступник за типовим положенням про службу охорони праці (НПАОП 0.00-4.21-04) здійснюють постановку виробничого завдання, що після інженерної підготовки службами головних фахівців передається для виконання у виробничі підрозділи.

Але можна констатувати той факт, що на керівника служби охорони праці (особливо малих підприємств) покладає додатково курирування питань пожежної безпеки, виробничої санітарії, цивільної оборони й навіть природоохоронних, оскільки ці види нагляду також пов'язані з безпекою виробничого середовища. Рішення правомірності такої ситуації лежить на стику законів “Про охорону праці”, “Про пожежну безпеку” “Про забезпечення санітарного й епідемічного благополуччя населення” й інших законодавчих актів. На думку авторів, суміщення цих обов'язків можливо лише у випадку надання керівникові служби охорони праці відповідного статусу (наприклад, заступника керівника підприємства).

Для виконання виробничого завдання на кожному рівні передбачається оперативна документація, що регламентує безпеку виробничих процесів, пови-

нна виключати дублювання й суб'єктивність прийняття рішень. Система управління підприємства УЖГ наведена на функціональній блок-схемі.

Функціональна блок-схема системи управління підприємства УЖГ

Ст. 15 Закону “Про охорону праці” визначає, що на підприємстві з кількістю працюючих 50 і більше чоловік повинна бути створена служба охорони праці, що підпорядкована безпосередньо роботодавцеві. Працівник служби не може залучатися до робіт, не передбачених Законом “Про охорону праці”.

Відповідно до діючого законодавства про охорону праці на кожному підприємстві (крім служби охорони праці) повинне бути призначено по 10 відповідальних осіб, які організовують безпечну експлуатацію об'єктів (обладнання) підвищеної небезпеки: об'єктів енергетичного (електричного, тепловикористовуючого), водопровідно-каналізаційного, вентиляційного, газового, піднімального (ліфтового) і транспортного господарства; котлового господарства й посудин, що працюють під тиском; експлуатацію виробничих будинків (споруд). У відповідальних осіб підприємства повинне бути велика кількість оперативної документації (положень, наказів, технічних умов, договорів, актів, протоколів, журналів, інструкцій і т.д.), що регламентують умови експлуатації обладнання та умови його використання. Розібратися в тонкощах всіх цих питань (навіть при наявності відповідної

кваліфікації) непросто, оскільки сьогодні в ЖКГ не має типової галузевої системи управління охороною праці.

У рамках виробничих процесів на підприємствах УЖГ можуть використовуватися такі види робіт підвищеної небезпеки:

- експлуатація (обслуговування) електроустановок;
- робота у важкодоступних і замкнутих просторах (наприклад, у підвальних приміщеннях);
- робота з обладнанням, що перебуває під тиском (наприклад, системи опалення й гарячого водопостачання);
- робота в зонах з постійно й потенційно діючими небезпечними факторами;
- робота зі шкідливими й небезпечними матеріалами (наприклад речовиною, що дезінфікує, мастикою);
- робота на проїзній частині доріг;
- робота на висоті (наприклад, на засобах подмащивання, покрівлі);
- робота з ручним електро- та пневмоінструментом;
- робота на дерево- і металообробних верстатах;
- електрозварювальні роботи;
- робота з газовим обладнанням (наприклад, з індивідуальною газобалонною установкою);
- експлуатація спеціалізованої збиральної техніки й технологічних транспортних засобів (наприклад, тракторів, підйомників);
- навантажно-розвантажувальні роботи з використанням технологічних транспортних засобів або вантажопідйомних механізмів.

На обсяг переліку видів робіт підвищеної небезпеки впливає наявність договірних зобов'язань зі сторонніми виконавцями послуг, у тому числі з розмежуванням балансової приналежності й експлуатаційної відповідальності сторін з обслуговування обладнання підвищеної небезпеки (питання про межі розподілу інженерних мереж між підприємствами УЖГ і виконавцями послуг з водопостачан-

ня, водовідводу, газо- і енергопостачанню розглянуті в статті “Ведмежа послуга”, “Охорона праці”, № 3, 2006 р.).

Для підприємств УЖГ не є характерним виконання: грабарств, робіт у колодязях і камерах; робіт на повітряних і кабельних лініях електроживлення; розчищення зелених насаджень (дерев); технічне обслуговування ліфтів, мереж зв'язку, телекомунікацій, охоронної сигналізації і т.д.; випробування санітарно-технічних систем й енергетичних установок; використання вантажопідйомних механізмів (кранів, лебідок, колісок для підйому людей), компресорної техніки й газових балонів ємкістю понад 50 л; вивіз сміття транспортними засобами; охорона будинкового й прибудинкового майна; проведення дезінфекції. Ці роботи, а також роботи з капітального ремонту будинкового й прибудинкового майна виконують працівники спеціалізованих організацій. Основні вимоги при залученні працівників сторонніх будівельних організацій розглянуті в статті “Будівництво й ремонт на території діючого підприємства” (“Охорона праці й соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві”, №11, 2006 р.), а при організації будинкової охорони (служби консьєржів-чергових) – у статті “Скільки ще консьєржеві бути поза законом?” (“Охорона праці”, № 8, 2006 р.).

Правилами утримання житлових будинків і придомових територій (наказ Держжитлокомунгоспу № 76 від 17.05.2005 р.) передбачено, що основним структурно-функціональним підрозділом комунального підприємства УЖГ є житлово-експлуатаційна контора, або ЖЕК (зустрічаються інші назви – житлово-ремонтна експлуатаційна організація (ЖРЕО), дільниця з експлуатації житла (ДЕЖ) і т.д.), до складу якої входять основні виробничі дільниці: технічна дільниця, працівники якого контролюють (підтримують) санітарне і протипожежний стан будинкової (прибудинкової) території загального користування, вивіз сміття; ремонтна дільниця, працівники якої контролюють (підтримують) технічний стан внутрібудинкових інженерних мереж, іншого будинкового й прибудинкового майна; диспетчерська служба, працівники якої здійснюють оперативне управління й контроль за технічним станом житлового фонду. На підприємствах УЖГ передбачається також наявність аварійно-ремонтної служби, працівники якої ліквідують аварії

(ушкодження) інженерних мереж у житлових будинках і наслідки стихійного лиха, тому можуть забезпечуватися спеціалізованими технологічними транспортними засобами й механізмами (наприклад, підйомником, трактором).

Підприємства УЖГ, як правило, спеціалізуються на утриманні житлових будинків, але можуть мати на балансі виробничі (громадські) будинки. Основні вимоги до служби з експлуатації виробничих будинків розглянуті в статті “Безпечна експлуатація виробничих будинків: від “А” до “Я” (“Охорона праці і її соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві”, № 10, 2006 р.).

Згідно п. 2.1 Порядку розробки й затвердження власником нормативних актів з охорони праці, що діють на підприємстві (НПАОП 0.00-6.02-93), акти з охорони праці розробляються відповідно до наказу власника підприємства. Перелік і форми оперативної експлуатаційної документації визначаються (затверджуються) керівником підприємства з урахуванням видів виконуваних робіт і наявних об'єктів (обладнання) підвищеної небезпеки, структури управління підприємством. Але фактично перелік оперативної експлуатаційної документації визначається відповідальними особами (головними фахівцями) залежно від спеціальності й досвіду їхньої роботи.

Перелік оперативної експлуатаційної документації наведений у “Охорона праці”, № 7, 2007 р.

М. ФЕДОРЕНКО, головний державний інспектор Київської державної інспекції промислової безпеки і охорони праці в будівництві,

Т. ПОХИТУН, начальник служби охорони праці комунального підприємства з утримання житлового господарства Дніпровського району м. Києва

2.3. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ВСТАНОВЛЮЮТЬ ПОРЯДОК УТРИМАННЯ ЖИТЛОВОГО ГОСПОДАРСТВА (ЗА СТАНОМ НА 01.04.2007 Р.)

№ з/п	Найменування нормативного Документа	Ким затверджено нормативний документ (дата затвердження або реєстраційний №)
1	2	3
1. Нормативні документи законодавчих органів		
1.1	Закон України «Про житлово-комунальні послуги»	№ 1875-ІУ від 24.06.2004 р.
1.2	Правила утримання житлових будинків і прибудинкових територій	Наказ Держжитлокомунгоспу № 76 від 17.05.2005 р.
1.3	Правила користування приміщеннями жит- лових будинків	Постанова КМУ № 572 від 08.10.1992 р., у редакції постанови № 45 від 24.01.2006 р.
1.4	Примірний перелік послуг з утримання будин- ків і споруд, прибудинкових тери-торій та ре- монту приміщень, будинків і споруд	Наказ Держжитлокомунгоспу № 150 від 10.08.2004 р.
1.5	Порядок проведення ремонту та утри-мання об'єктів міського благоустрою	Наказ Держжитлокомунгоспу № 154 від 23.09.2003 р.
1.6	Правила надання населенню послуг з газо- постачання	Постанова КМУ № 2246 від 09.12.1999 р, у редакції постанови № 476 від 12.04.2004 р.
1.7	Правила користування електричною енергі- єю для населення	Постанова КМУ № 1357 від 26.07.1999 р.
1.8	Правила надання послуг з централізова-ного опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення	Постанова КМУ №630 від 21 07.2005р.
1.9	Порядок відключення окремих приміщень житлових будинків від мереж централізова- ного опалення та постачання гарячої води при відмові споживачів від централізовано- го теплопостачання	Наказ Міністерства будівництва, архіте- ктури та житлово-комунального госпо- дарства № 4 від 22.11.2005 р.
1.10	Положення про організацію роботи з управ- ління охороною праці в житлово- комунальному господарстві України	Наказ Держжитлокомунгоспу № 84 від 03.10.1994 р.
1.11	Положення про систему технічного обслу- говування, ремонту та реконструкції житлових будівель у містах і селищах України	Наказ Держжитлокомунгоспу № 135 від 31.12.1995 р. КДП 204-12Укр,-193-91)
1.12	Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, 1998 р. (випуск № 87)	Наказ Міністерства будівництва, архіте- ктури та житлової політики № 144 від 17.06.1999 р.
1.13	Національний класифікатор професій ДК 003:2005	Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та спо- живчої політики № 375 від 26.12.2005 р.
1.14	Порядок прийняття в експлуатацію закін- чених будівництвом об'єктів	НПАОП 45.2-2.01-94*

1	2	3
1.15	Господарський кодекс України	№436-ІУ від 16.01.2003 р.
1.16	Житловий кодекс України	№ 5464-X від 30.06.1983 р.
1.17	Кодекс законів України про працю	№322-УІІ від 10.12.1971р.
1.18	Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку»	№2866-111 від 29.11.2001 р.
1.19	Пакет (6 нормативно-правових документів) «Про реалізацію ст. 19, 20 Закону «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»	Постанова КМУ № 70 від 31.01.2007 р.
2. Нормативні документи, які встановлюють порядок функціонування системи управління охороною праці на підприємстві з утримання житлового господарства		
2.1	Положення про порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві	НПАОП 0.00-6.02-04*
2.2	Положення про розслідування та облік нещасних випадків невиробничого характеру	Постанова КМУ № 270 від 22.03.2001 р.
2.3	Положення про розслідування причин аварій (обвалень) будівель, споруд, їх частин та конструктивних елементів	ДБН В.1.2-1-95
2.4	Порядок опрацювання та затвердження власником нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві	НПАОП 0.00-6.02-93*
2.5	Положення про розробку інструкцій з охорони праці	НПАОП 0.00-4 15-98*
2.6	Типове положення про службу охорони праці	НПАОП 0.00-4.21-04*
2.7	Типове положення про кабінет охорони праці	НПАОП 00-4.29-97*
2.8	Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці	НПАОП 00-4.12-2005*
2.9	Типове положення про роботу уповноважених трудових колективів з питань охорони праці	НПАОП 0.00-4.11-93*
2.10	Положення про порядок трудового і професійного навчання неповнолітніх професіям, пов'язаним з роботами із шкідливими та важкими умовами праці, а також з роботами підвищеної небезпеки	НПАОП 0.00-4.24-03*
2.11	Про порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці	НПАОП 0.00-6.23-92*
2.12	Правила атестації зварників	НПАОП 0.00-1.16-96*
2.13	Положення про медичний огляд працівників певних категорій	ДНАОП 0.03-4.02-94
2.14	Положення про порядок забезпечення працівників спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального захисту	НПАОП 0.00-4.26-96*

1	2	3
2.15	Єдина державна система показників обліку умов і безпеки праці	НПАОП 0.00-7.06-94*
2.16	Перелік заходів та засобів з охорони праці, витрати на здійснення та придбання яких включається до валових затрат	НПАОП 0.00-2.23-04*
2.17	Перелік робіт з підвищеною небезпекою	НПАОП 0.00-8.24-05*
2.18	Перелік важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами проці.	ДНАОП 0.00-8.07-94
2.19	Перелік важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок	ДНАОП 0.00-8.08-93
2.20	Перелік виробництв, професій та посад, робота в яких дає право на безплатне одержання лікувально-профілактичного харчування в зв'язку з особливо шкідливими умовами праці	НПАОП 0.00-2.03-77*
2.21	Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливих та небезпечних факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу	ДНАОП 0.03-8.03-86 (Наказ МОЗ України № 528 від 27.12.2001 р.)
2.22	Типові галузеві норми безплатної видачі спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту робітникам та службовцям житлово-комунального господарства	НПАОП 0.05-3.02-90*
2.23	Рекомендації щодо застосування основних засобів індивідуального захисту в житлово-комунальному господарстві УРСР	НАОП 9.0.00-6.01-80
2.24	Про порядок безплатної видачі молока та інших рівноцінних харчових продуктів робітникам і службовцям, які зайняті на роботах з шкідливими умовами праці	НПАОП 0.00-4.36-87*
2.25	Про видачу мила на підприємстві	НПАОП 0.00-3.06-22*
2.26	Положення про організацію роботи з управління охороною праці в житлово-комунальному господарстві України	НАОП 9.0.00-4.02-85 КДП204-12Укр.-232-94
2.27	Положення про організацію роботи з охорони праці в житлово-комунальному господарстві України	НАОП 9.0.00-4.01-85
3. Нормативні документи, які встановлюють порядок видачі дозволів, проведення державної експертизи та реєстрації		
3.1	Порядок видачі дозволів Державним комітетом України з нагляду за охороною праці та його територіальними органами	НПАОП 0.00-4.05-2003*
3.2	Інструкція щодо застосування Порядку видачі дозволів Державним комітетом України з нагляду за охороною праці та його територіальними органами	НПАОП 0.00-5.29-2004*

1	2	3
3.3	Положення про порядок проведення державної експертизи (перевірки) проектної документації на будівництво та реконструкцію виробничих об'єктів і виготовлення засобів виробництва на відповідність їх нормативним актам про охорону праці	НПАОП 0.00-4.20-94*
3.4	Положення про надання дозволу на виконання будівельних робіт	Наказ Держбуду №273 від 05.12.2000 р.
3.5	Правила державної реєстрації та обліку великотоннажних автомобілів та інших технологічних транспортних засобів, що не підлягають експлуатації на вулично-дорожній мережі загального користування	НПАОП 0.00-1.09-2004*
3.6	Методика проведення державної експертизи (перевірки) проектної документації на будівництво (реконструкцію, технічне переоснащення) виробничих об'єктів і виготовлення засобів виробництва на відповідність їх нормативним актам про охорону праці	НПАОП 0.00-7.03-94*
3.7	Порядок видачі дозволів державного пожежного нагляду на початок роботи і оренду приміщень	Постанова КМУ № 159 від 14.02.2001 р.
3.8	Порядок проведення державної санітарно-епідеміологічної експертизи	Наказ Міністерства охорони здоров'я України №247 від 09.10.2000 р.
3.9	Порядок погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування	Постанова КМУ № 321 від 13.03.2002 р.
4. Будівельні норми та інші нормативно-технічні документи, які встановлюють порядок експлуатації будинків та виконання будівельних робіт на них		
4.1	Житлові будинки	ДБНВ.2.2-15-05
4.2	Громадські будинки та споруди	ДБН В.2.2-9-99
4.3	Виробничі будинки	СНиП 2.09.02-85
4.4	Адміністративні і побутові будівлі	СНиП 2.09.04-87
4.5	Житлові будинки для індивідуальних забудовників України	ДБН 79-92
4.6	Оцінка технічного стану сталених конструкцій виробничих будівель і споруд, що експлуатуються	ДБН 362-92
4.7	Положення про безпечну та надійну експлуатацію виробничих будівель і споруд	НПАОП 45.2-4.01-98*
4.8	Правила обстеження, оцінки технічного стану та паспортизації виробничих будівель і споруд	НПАОП 45.2-1.01-98*
4.9	Правила охорони праці при будівництві та ремонті об'єктів житлово-комунального господарства	НПАОП 45.2.-1.02-90*
4.10	Правила безпечної роботи з інструментом та пристроями	НПАОП 0.00-1.30-01*

1	2	3
4.11	Інструкція з охорони праці під час виконання робіт на висоті з використанням спеціальних страхувальних засобів	НПАОП 0.00-5.28-03*
4.12	Правила безопасности при проведенний обследования жилых зданий для проектирования капитального ремонта	НПАОП 45.21-1.01-86* (ВСН 48- 86)
4.13	Инструкция по повторному использованию изделий, оборудования и материалов в жилищно-коммунальном хозяйстве	ВСН 39-83
4.14	Технические правила расходования основных строительных материалов при капитальном ремонте жилых домов и объектов коммунального хозяйства	ВСН 40-84
4.15	Правила приемки в эксплуатацию законченных капитальным ремонтом жилых зданий	ВСН 42-85
4.16	Правила оценки физического износа жилых зданий	ВСН 53-86
4.17	Положение по техническому обслуживанию зданий	ВСН 57-88
4.18	Положение об организации и проведенний реконструкции, ремонта и технического обслуживания зданий, объектов коммунального и социально-культурного назначения	ВСН 58-88
4.19	Реконструкция и капитальный ремонт жилых домов	ВСН 61-89
5. Нормативно-технічні документи, які встановлюють порядок експлуатації будинків та прибудинкових територій, накопичення та організації вивезення сміття		
5.1	Правила безопасной эксплуатации жилых и общественных зданий	НПАОП 45.21-1.04-79*
5.2	Правила охорони праці під час збирання, вивезення та знешкодження побутових відходів	НПАОП 90.00-1.05-00*
5.3	Правила охорони праці під час прибирання міських територій	НПАОП 90.00-1.03-78*
5.4	Правила охорони праці в міському зеленому господарстві	НПАОП 02.0-1.07-00*
6. Нормативно-технічні документи, які встановлюють порядок експлуатації підйомно-транспортних споруд		
6.1. Ліфти, підйомники, вантажопідйомні механізми		
6.1.1	Правила будови і безпечної експлуатації ліфтів	НПАОП 0.00-1.02-99*
6.1.2	Правила будови і безпечної експлуатації підйомників	НПАОП 0.00-1.36-03*
6.1.3	Типова інструкція для оператора, ліфтера з обслуговування ліфтів	НПАОП 0.00-5.09-86*
6.1.4	Правила будови і безпечної експлуатації вантажопідіймальних кранів	НПАОП 0.00-1.03-02*

1	2	3
6.2 Технологічні транспортні засоби		
6.2.1	Правила охорони праці на автомобільно-му транспорті	НПАОП 60.2-1.28-97*
6.2.2	Правила проведення технічного огляду технологічних транспортних засобів, що не підлягають експлуатації на вулично-дорожній мережі загального користування	НПАОП 0.00-1.37-2004*
6.2.3	Правила охорони праці при будівництві, ремонті і утриманні автомобільних доріг на інших об'єктах дорожнього господарства	ДНАОП 5.1.14-1.01-96 (НПАОП 45.23-1.01-79*)
6.2.4	Положення про технічне обслуговування і ремонт дорожніх транспортних засобів автомобільного транспорту	Наказ Мінтрансу №102 від 30.03.1998 р.
6.2.5	Будівельна техніка, оснастка, інвентар та інструмент. Експлуатація будівельних машин. Загальні вимоги	ДБН В.2.8-9-98
* Кодування за новим Державним реєстром нормативно-правових актів з охорони праці (НПАОП) від 20.06.2006 р.		
7. Нормативно-технічні документи, які встановлюють порядок експлуатації інженерних мереж		
7.1. Водопровідно-каналізаційне господарство		
7.1.1.	Внутренний водопровод и канализация зданий	СНиП 2.04.01-85
7.1.2.	Внутренние санитарно-технические системы	СНиП 3.05.01-85
7.1.3.	Правила техніки безпеки при експлуатації систем водопостачання та водовідведення населених місць	НПАОП 41.0-1.01-79*
7.1.4.	Правила технічної експлуатації систем водопостачання та каналізації населених пунктів України	Наказ Держжитлокомунгоспу № 30 від 05.07.1995 р. із змінами 2005 р. (КДП 204-12Укр.242-95)
7.1.5.	Правила користування системами комунального водопостачання та водовідведення в містах і селищах України	Наказ Держжитлокомунгоспу № 65 від 01.07.1994 р. із змінами від 04.01.2005 р.
7.1.6.	Правила приймання стічних вод підприємств у комунальні та відомчі системи каналізації населених пунктів України	Наказ Держбуду України №37 від 19.02.2002 р.
7.2. Енергетичне господарство (електроустановки)		
7.2.1.	Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів	НПАОП 40.1-1.21-98*
7.2.2.	Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок	НПАОП 40.1-1.32-200 Г
7.2.3.	Правила експлуатації електрозахисних засобів	НПАОП 40.0-1.07-2001*
7.2.4.	Правила технічної експлуатації електроустановок споживачів	Наказ Міністерства палива та енергетики України № 258 від 25.07.2006 р.
7.2.5.	Правила улаштування електроустановок	Наказ Міненерго СРСР від 06.07.1984 р.

1	2	3
7.2.6.	Правила охорони праці при експлуатації електронно-обчислювальних машин	НПАОП 0.00-1.31-99*
7.2.7.	Правила користування електричною енергією	Постанова Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України, у редакції постанови № 910 від 17.10.2005 р.
7.2.8.	Правила приєднання електроустановок до електричних мереж	Постанова Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України № 1137 від 14.12.2005 р.
7.2.9.	Электрооборудование жилых и общественных зданий	ВСН 59-88
7.2.10.	Инструкция по устройству молниезащиты зданий и сооружений	РД 34.21.122-87
7.3. Енергетичне (газове) господарство		
7.3.1.	Газопостачання	ДБН В.2.5-20-2001
7.3.2.	Правила безпеки систем газопостачання України	НПАОП-0.00-1.20-98*
7.3.3.	Типова інструкція з організації безпечного ведення газонебезпечних робіт	НПАОП 0.00-5.11-85*
7.3.4.	Положення про технічне обслуговування внутрішньобудинкових систем газопостачання житлових будинків, громадських будівель, підприємств побутового та комунального призначення	Наказ Державної акціонерної холдингової компанії «Укргаз» № 35 від 30.08.1997 р.
7.4. Енергетичне господарство (системи теплопостачання, вентиляції та кондиціонування повітря)		
7.4.1.	Отопление, вентиляция и кондиционирование	СНиП 2.04.05-91
7.4.2.	Тепловые сети	СНиП 2.04.07-86
7.4.3.	Електрична кабельна система опалення	ДБН В.2-5-24-2004
7.4.4.	Правила будови та безпечної експлуатації посудин, що працюють під тиском	НПАОП 0.00-1.07-94*
7.4.5.	Правила будови і безпечної експлуатації трубопроводів пари та гарячої води	НПАОП 0.00-1.11-98*
7.4.6.	Правила будови і безпечної експлуатації парових котлів з тиском пари не більше 0,07 МПа (0,7кг/м ²), водогрійних котлів і водопідігрівачів з температурою нагріву води не вище 115°C	НПАОП 0.00-1.26-96*
7.4.7.	Правила технічної експлуатації теплових установок і мереж	Наказ Міністерства палива та енергетики України № 71 від 14.02.2007 р.
7.4.8.	Типова інструкція для операторів (машиністів) парових та водогрійних котлів	НПАОП 0.00-5.10-96*
7.4.9.	Правила будови і безпечної експлуатації парових і водогрійних котлів	НПАОП 0.00-1.08-94*
7.4.10.	Правила техніки безпеки під час експлуатації тепловикористовуючих установок і теплових мереж	ДНАОП 0.00-1.22-72

1	2	3
7.4.11.	Правила користування тепловою енергією	Наказ Міністерства енергетики та електрифікації СРСР №310 від 06.12.1981 р.
7.4.12.	Рекомендації з проектування дахових, вбудованих і прибудованих котельних установок та установлення побутових теплогенераторів, що працюють на природному газі	Наказ Державного комітету України у справах містобудування та архітектури № 35 від 20.09.1994 р.
7.5. Мережі освітлення, зв'язку, телекомунікацій, охоронної сигналізації та захисту		
7.5.1.	Інженерне обладнання будинків і споруд. Пожежна автоматика будинків і споруд	ДБН В.2.5-13-98
7.5.2.	Правила безпеки при роботах на кабельних лініях зв'язку і провідного мовлення	НПАОП 64.2-1.07-96*
7.5.3.	Правила охорони праці при роботі щодо установлення, ремонту і технічного обслуговування побутової радіоелектронної апаратури	НПАОП 52.72-1.09-97* (НПАОП 93.0-1.09-97*)
7.5.4.	Інструкція по монтажу сооружений, устройств связи, радиовещания и телевидения	ВСН 600-81
7.5.5	Устройства связи, сигнализации и диспетчеризации инженерного оборудования жилых и общественных зданий. Нормы проектирования	ВСН 60-87

3. СЛУЖБА ОХОРОНИ ПРАЦІ. ІНСТРУКТАЖИ

Які органи здійснюють контроль за охороною праці на підприємстві й у яких випадках їхні приписи є обов'язковими для виконання?

Відповідно до КЗпП України, Закону України “Про охорону праці” роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці, що відповідають вимогам нормативно-правових актів, а також забезпечити дотримання вимог законодавства в сфері охорони праці. Із цією метою роботодавець забезпечує функціонування системи управління охороною праці шляхом створення відповідних служб і призначення посадових осіб, які забезпечують рішення конкретних питань охорони праці, затверджує інструкції про їхні обов'язки, права й відповідальність за невиконання покладених на них функцій, а також контролює їхнє дотримання.

Згідно із Законом України “Про охорону праці” на підприємстві з кількістю працюючих 50 і більше чоловік роботодавець зобов'язаний створити службу охорони праці. Ліквідація служби охорони праці допускається тільки у випадку ліквідації підприємства або припинення використання найманої праці фізичних осіб. Якщо на підприємстві кількість працюючих менше 50 чоловік функції служби охорони праці можуть виконувати за сумісництвом особи, які мають відповідну підготовку. На підприємствах з кількістю працюючих менше 20 чоловік для виконання функцій охорони праці можуть залучатися фахівці на договірних підставах.

Служба охорони праці комплектується фахівцями, які мають вищу освіту й стаж роботи за профілем виробництва не менше трьох років. Обмеження щодо виробничого стажу не застосовуються до осіб, які мають фахову освіту в сфері охорони праці.

Служба охорони праці підпорядковується безпосередньо роботодавцеві. Керівники й фахівці служби охорони праці по займаній посаді прирівнюються до керівників і фахівців основних виробничо-технічних служб.

Фахівці служби охорони праці у разі виявлення порушень у сфері охорони праці мають право:

- видавати керівникам структурних підрозділів підприємства обов'язкові для виконання приписи щодо усунення явних недоліків, одержувати від них необхідні відомості, документацію і пояснення з питань охорони праці;

- вимагати відсторонення від роботи осіб, які не пройшли передбаченого законодавством медичного огляду, навчання, інструктажу, перевірки знань і не мають допуску до відповідних робіт або не виконують вимоги нормативно-правових актів у сфері охорони праці;

- припинити роботу виробництва, виробничої ділянки, машин, механізмів й інших засобів виробництва у випадку порушень, які створюють загрозу, життю або здоров'ю працюючих;

- направляти роботодавцеві подання про залучення до відповідальності працівників, які порушують вимоги в сфері охорони праці.

Приписи фахівців служби охорони праці щодо усунення явних недоліків у сфері охорони праці, видані на ім'я керівника структурного підрозділу підприємства, є обов'язковими для виконання й можуть бути скасовані тільки роботодавцем.

На підприємстві з метою забезпечення пропорційної участі працівників у вирішенні яких-небудь питань безпеки, гігієни праці й виробничого середовища за рішенням трудового колективу може створюватися комісія з питань охорони праці.

Рішення комісії з питань охорони праці мають рекомендаційний характер.

До органів державного управління охороною праці належать:

- Кабінет Міністрів України;
- Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в сфері нагляду за охороною праці - Державний комітет України з промислової безпеки, охорони праці й гірського нагляду;
- Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади;

- Рада міністрів АРК, місцеві державні адміністрації й органи місцевого самоврядування.

Рішення, прийняті державними органами управління охороною праці в рамках їхньої компетенції, є обов'язковими для виконання юридичними й фізичними особами, які відповідно до законодавства використовують найману працю.

Чи завжди необхідний інструктаж працівників і чим відрізняються види інструктажів?

Навчання й інструктаж працівників з питань охорони праці є невід'ємною частиною системи охорони праці й проводяться з усіма працівниками систематично в процесі трудової діяльності власником або уповноваженим ним органом.

Інструктажі з питань охорони праці підрозділяються на вступний, первинний, повторний, позаплановий і цільовий (наказ Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. № 15 “Про твердження Типового положення про порядок проведення навчання й перевірки знань із питань охорони праці й Переліку робіт з підвищеною небезпекою”).

Вступний інструктаж. Він проводиться:

- з усіма працівниками, яких приймаються на постійну або тимчасову роботу, незалежно від їхньої освіти, стажу роботи й посади;
- з працівниками інших організацій, які прибули на підприємство й беруть безпосередню участь у виробничому процесі або виконують інші роботи для підприємства;
- з учнями й студентами, які прибули на підприємство для проходження трудового або професійного навчання;
- з екскурсантами під час екскурсії на підприємстві.

Вступний інструктаж проводиться фахівцем служби охорони праці або іншим фахівцем відповідно до наказу (розпорядженням) по підприємству, який у встановленому Типовим положенням порядку пройшов навчання й перевірку знань із питань охорони праці. Вступний інструктаж проводиться в кабінеті охорони праці або в приміщенні, що спеціально для цього обладнане. Програма й тривалість інструктажу затверджуються керівником підприємства. Запис про

проведення вступного інструктажу робиться в журналі реєстрації вступного інструктажу з питань охорони праці.

Первинний інструктаж

Первинний інструктаж проводиться на початку роботи безпосередньо на робочому місці з працівником:

- знову прийнятим (постійно або тимчасово) на підприємство або до фізичної особи, яка використовує найману працю;
- який переводиться з одного структурного підрозділу підприємства в інше;
- який буде виконувати нову для нього роботу;
- працівником направленим з іншого підприємства, який бере безпосередню участь у виробничому процесі на підприємстві.

Проводиться з учнями, курсантами, слухачами й студентами навчальних закладів:

- до початку трудового або професійного навчання;
- перед виконанням кожного навчального завдання, пов'язаного з використанням різних механізмів, інструментів, матеріалів і т.д.

Первинний інструктаж на робочому місці проводиться індивідуально або з групою осіб однієї професії за діючими на підприємстві інструкціями з охорони праці відповідно до виконуваних робіт.

Повторний інструктаж

Повторний інструктаж проводиться на робочому місці індивідуально з кожним працівником або групою працівників, які виконують однотипні роботи, за обсягом й змістом переліку питань первинного інструктажу: на роботах з підвищеною небезпекою – один раз у три місяці, на інших роботах – один раз у півріччя.

Позаплановий інструктаж

Позаплановий інструктаж проводиться із працівниками на робочому місці або в кабінеті охорони праці:

- при вступі в силу нових або переглянутих нормативно-правових актів з охорони праці, а також при внесенні змін і доповнень до них;

- при зміні технологічного процесу, заміні або модернізації устаткування, приладів й інструментів, вихідної сировини, матеріалів й інших факторів, що впливають на стан охорони праці;

- при порушеннях працівниками вимог нормативно-правових актів з охорони праці, які привели до травм, аварій, пожежам і т.д.;

- при перерві в роботі виконавця робіт більш ніж на 30 календарних днів - для робіт з підвищеною небезпекою, а для інших робіт - більше 60 днів.

Позаплановий інструктаж з учнями, студентами, курсантами, слухачами проводиться під час проведення трудового й професійного навчання при порушенні ними вимог нормативно-правових актів з охорони праці, які можуть привести або привели до травм, аварій, пожежам й ін.

Цільовий інструктаж

Цільовий інструктаж проводиться з працівниками при ліквідації аварії або стихійного лиха; при проведенні робіт, на які відповідно до законодавства оформляються наряд-допуск, наказ або розпорядження.

Первинний, повторний, позаплановий і цільовий інструктажі проводить безпосередній керівник робіт (начальник структурного підрозділу, майстер) або фізична особа, яка використовує найману працю.

Контроль за навчанням і періодичністю перевірки знань з питань охорони праці здійснює служба охорони праці або працівники, на яких керівниками підприємства покладені ці обов'язки.

У колективному договорі, угоді сторони передбачають забезпечення працівникам соціальних гарантій у сфері охорони праці на рівні, не нижче передбаченого законодавством, їхні обов'язки, а також комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці й виробничого середовища, підвищення існуючого рівня охорони праці, попередження випадків виробничого травматизму, професійного захворювання, аварій і пожеж, визначають обсяги й джерела фінансування зазначених заходів.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві й професійних захворювань України (далі - Фонд) своєю постановою від 12 серпня 2007 р. № 36 затвердив нову Інструкцію про порядок перерахування, обліку й витрати страхових засобів Фонду. Чим вона відрізняється від попередньої?

Нововведення стосується роботодавців, що використовують працю інвалідів і мають право на зменшений страховий тариф. Їм доведеться підтверджувати своє право щокварталу – одночасно з розрахунковою відомістю про нарахування й перерахування страхових внесків і витраті засобів Фонду надавати довідку про чисельність працівників і фонд оплати праці, у тому числі й інвалідів.

Друге, на що слід звернути увагу, – це процедура реєстрації у Фонді розташованих в Україні іноземних підприємств, установ, організацій (у тому числі міжнародних), філій або представництв, які використовують найману працю. Про неї тепер можна довідатися з п. 3.5 нової Інструкції. У попередньому документі подібної норми не було. Ці суб'єкти повинні стати на облік у десятиденний строк від дня їхньої реєстрації, подавши відповідну заяву й необхідний комплект документів.

У новій Інструкції описується один з нюансів зміни страхового тарифу при зміні виду економічної діяльності. Це стосується інтересів роботодавців, які бажають змінити вид діяльності, але при цьому певний час не вели господарствості.

Таким страхувальникам для встановлення нового страхового тарифу треба подавати у Фонд заяву, вказавши в ній основний вид економічної діяльності. Крім того, роботодавець повинен звернутися до державного реєстратора, щоб відповідні зміни внести в реєстраційну картку.

Якщо неприбуткова організація не виконала норматив з працевлаштування інвалідів, хто буде відповідати?

Для всіх суб'єктів господарювання, у тому числі установ і громадських організацій, що використовують найману працю, установлений норматив робочих місць для працевлаштування інвалідів – 4% середньооблікової чисельності штатних працівників, а якщо в штаті втримується від 8 до 25 чоловік – одне робоче

місце (ст. 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів» від 21.03.91 р. № 875-ХН). За її невиконання ст. 20 згаданого Закону встановлює адміністративно-господарський штраф. Тут же передбачено, що його не застосовують до підприємств, установ й організацій, які повністю утримуються за кошти державного або місцевого бюджетів. До числа таких віднесені й неприбуткові організації (лист № 1/5-375 Фонду соціального захисту інвалідів від 26.04.2007 р. «Про сплату адміністративно-господарських санкцій за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів»).

Однак крім адміністративно-господарської санкції є ще один штраф, пов'язаний з недотриманням нормативу по працевлаштуванню інвалідів. Що тут мається на увазі? Керівники суб'єктів господарювання, які використовують найману працю при невиконанні нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів і при ненаданні Фонду соціального захисту інвалідів звіту про зайнятість і працевлаштування інвалідів сплачують адміністративний штраф, передбачений ст. 188-1 Кодексу про адміністративні правопорушення - від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів (170-340 грн.). І такого штрафу при порушенні ст. 19 Закону про захист інвалідів керівникам бюджетних й інших неприбуткових організацій не уникнути. Саме це підкреслено в листі Фонду соцзахисту інвалідів № 1/6-313 від 06.07.2007 р. «Щодо нормативів робочих місць для працевлаштування інвалідів».

Відповідно до колективного договору підприємство надає своїм працівникам формений одяг, що призначений для носіння тільки під час виконання службових обов'язків, і який підлягає поверненню підприємству при звільненні працівників. Чи є вартість такого одягу доходом працівників і чи підлягає вона оподаткуванню в складі їхнього оподаткованого податком доходу?

Згідно пп. 4.3.14, п. 4.3 ст. 4 Закону України від 22.05.2003 р. № 889 «Про податок з доходів фізичних осіб» (далі - Закон) до складу загального місячного або річного оподаткованого податком доходу платника податків не включається і не підлягає відображенню в його річній податковій декларації, зокрема, вартість робочого одягу, взуття, засобів індивідуального захисту, які надаються роботодавцем платникові податків відповідно до Закону України «Про охорону праці», і

обмундирування, отриманого в тимчасове користування платником податків, що перебуває у відносинах трудового наймання з роботодавцем, який надає таке майно.

Якщо платник податків, який припиняє трудові відносини з роботодавцем, не повертає йому такий робочий одяг, взуття, обмундирування, засоби індивідуального захисту, граничний строк використання яких не наступив, то під час остаточного розрахунку первинна вартість такого майна включається до складу додаткових благ, наданих такому платникові податків, з відповідним їхнім оподаткуванням.

Крім того, відповідно до п. 4.2.9 “а”, п. 4.2 ст. 4 Закону до складу загального місячного або річного оподатковуваного податком доходу платника податків не включається (не обкладається податком) доход, отриманий платником податків від його роботодавця у вигляді вартості використання об’єктів матеріального або нематеріального майна, коли таке надання обумовлене виконанням платником податків трудової функції або передбачено нормами трудового договору (контракту), або відповідно до закону у встановлених межах.

Отже якщо надання в тимчасове користування найманим робітникам такого одягу здійснюється згідно Закону “Про охорону праці” й/або згідно з трудовим або колективним договором у встановлених їм межах, вартість такого майна не є об’єктом оподаткування з доходів фізичних осіб на підставі пп. 4.3.14 і пп. 4.2.9 “а” Закону.

Підприємство орендує житло для директора. Чи повинне воно обкла-дати податком з доходів вартість оренди як додаткове благо керівника?

У Законі України “Про податок з доходів фізичних осіб” № 889-1У від 22.05.2003 р. такий податок передбачений. Але якщо між роботодавцем і директором укладений контракт, у якому визначені права, обов'язки й відповідальність сторін, а також умови матеріального забезпечення, в якому передбачене безоплатне надання в користування житла, орендованого підприємством, то в цьому випадку суми сплаченої орендної плати не розглядаються як об’єкт оподаткування з доходів фізичних осіб (п. 4.2.9 “Закону про податок з доходів фізлиц”).

4. ТИПОВІ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН І ПРОГРАМА НАВЧАННЯ З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПРАЦІ ПОСАДОВИХ ОСІБ

Тематичний план

Тема 1. Законодавство України про охорону праці. Основні положення Закону України “Про охорону праці”, “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” та взаємозв’язок з іншими Законами України. Законодавство України про працю.

Тема 2. Організація роботи з охорони праці.

Тема 3. Вибухонебезпека виробництва і вибухозахист.

Тема 4. Пожежна безпека.

Тема 5. Електробезпека.

Тема 6. Гігієна праці. Медичні огляди. Профілактика професійних отруєнь і захворювань.

Тема 7. Надання першої допомоги потерпілим у разі нещасного випадку.

Тема 8. Управління роботами з профілактики та ліквідації наслідків аварій.

Тема 9. Безпека праці в галузі.

ПРОГРАМА

ТЕМА 1. ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ

Основні положення Закону України “Про охорону праці”. Поняття охорони праці. Соціально-економічне значення охорони праці. Основні законодавчі акти з охорони праці: Закон України “Про охорону праці”, “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”, Кодекс законів про працю України та прийняті відповідно до них нормативно-

правові акти, а також Закон України “Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення”, Закон України “Про пожежну безпеку”, Закон України “Про використання ядерної енергії та радіаційний захист”.

Основні принципи державної політики в галузі охорони праці.

Право громадян на охорону праці при укладанні трудового договору та під час роботи на підприємстві. Права працівників на пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці. Управління охороною праці. Обов'язки роботодавця щодо створення умов праці відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці. Обов'язки працівника щодо додержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці. Аудит охорони праці.

Служба охорони праці. Положення про службу, основні завдання, функціональні обов'язки та права. Комісія з питань охорони праці підприємства: порядок створення, обов'язки та права комісії.

Навчання з питань охорони праці. Типове положення про навчання, яке встановлює порядок і види навчання та інструктажів, форми перевірки знань з питань охорони праці працівників та посадових осіб. Перелік посад посадових осіб, які до початку виконання своїх обов'язків і періодично один раз на три роки проходять навчання з питань охорони праці. Перелік робіт з підвищеною небезпекою. Перелік робіт, де є потреба у професійному доборі. Фінансування охорони праці роботодавцем. Інші джерела фінансування охорони праці. Перелік заходів і засобів з охорони праці, витрати на здійснення та придбання яких включаються до валових витрат юридичної чи фізичної особи, яка відповідно до законодавства використовує найману працю.

Додержання вимог щодо охорони праці при проектуванні, будівництві (виготовленні) та реконструкції підприємств, об'єктів і засобів виробництва. Попередня експертиза проектної документації, за позитивними результатами якої відкривається фінансування робіт. Дозвіл на початок роботи та види робіт підприємства, діяльність якого пов'язана з виконанням робіт та експлуатацією об'єктів, машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, що встановлюються визначеним Кабінетом Міністрів України переліком. Порядок допуску

в експлуатацію придбаних за кордоном технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування тощо. Порядок прийняття в експлуатацію нових і реконструйованих виробничих об'єктів.

Основні вимоги Положення про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві.

Інформація та звітність про стан охорони праці. Добровільні об'єднання громадян з охорони праці.

Стимулювання охорони праці. Заохочення працівників за активну участь у роботі зі створення безпечних та нешкідливих умов праці. Застосування при розрахунках страхових внесків до Фонду соціального страхування від нещасних випадків та профзахворювань знижок та надбавок для кожного підприємства.

Відшкодування підприємствам, громадянам і державі збитків, завданих порушенням вимог охорони праці.

Нормативно-правові акти з охорони праці. Опрацювання, прийняття та скасування нормативно-правових актів, тимчасове припинення їх чинності. Акти підприємств з охорони праці. Забезпечення працівників нормативно-правовими актами з охорони праці.

Державне управління охороною праці. Органи державного управління. Компетенція Кабінету Міністрів України в галузі охорони праці. Повноваження міністерств та інших центральних органів виконавчої влади в галузі охорони праці, і, зокрема, спеціально вповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань праці та соціальної політики щодо атестації робочих місць на відповідність вимогам нормативних актів про охорону праці. Повноваження спеціально вповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці щодо управління охороною праці. Повноваження місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування в галузі охорони праці. Повноваження об'єднань підприємств з цих питань.

Організація наукових досліджень з проблем охорони праці. Державний нагляд за охороною праці. Органи державного нагляду за охороною праці та порядок регулювання їх діяльності. Права і відповідальність посадових осіб

спеціально вповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці. Соціальний захист цих посадових осіб.

Громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці. Повноваження і права профспілок у цій сфері. Уповноважені найманими працівниками особи з питань охорони праці.

Штрафні санкції до юридичних та фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, до посадових осіб та працівників за порушення вимог щодо охорони праці. Відповідальність за порушення законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці, за створення перешкод у діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці і представників професійних спілок.

Соціальне страхування від нещасних випадків і професійних захворювань. Основні положення Закону України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”: завдання страхування та сфера дії закону, основні принципи страхування; управління страхуванням. Обов’язки ФССНВ: відшкодування шкоди, заподіяної застрахованому ушкодженням його здоров’я, відшкодування моральної шкоди, профілактична діяльність Фонду, направлена на усунення загрози здоров’ю працівників, викликаній умовами праці; фінансування страхування від нещасних випадків.

Страхові тарифи, диференційовані в залежності від класу професійного ризику виробництва, а також від фактичних умов та безпеки праці на виробництві. Закон України “Про колективні договори”. Регулювання питань охорони праці в колективному договорі. Комплексні заходи щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, підвищення існуючого рівня охорони праці, запобігання випадкам виробничого травматизму, професійного захворювання, аваріям і пожежам.

Тривалість робочого часу працівників. Скорочена тривалість робочого часу. Заборона роботи в нічний час. Обмеження понаднормованих робіт. Заборона залучення до понаднормованих робіт.

Праця жінок. Роботи, на яких забороняється застосування праці жінок. Обмеження праці жінок на роботах у нічний час. Гарантії при прийнятті на роботу і заборона звільнення вагітних жінок та жінок, які мають дітей.

Праця інвалідів. Порядок навчання, перекваліфікації та працевлаштування інвалідів відповідно до медичних рекомендацій. Умови використання їх праці у нічний час та на понаднормованих роботах.

Праця молоді. Права неповнолітніх у трудових правовідносинах. Вік, з якого допускається прийняття на роботу. Роботи, на яких забороняється застосування праці осіб, молодших за вісімнадцять років. Медичні огляди.

Індивідуальні трудові спори. Органи, що розглядають трудові спори. Терміни звернення до комісії з трудових спорів та порядок прийняття заяв. Порядок і терміни розгляду трудових спорів.

Відповідальність за порушення законодавства про працю.

ТЕМА 2. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ОХОРОНИ ПРАЦІ

Охорона праці як об'єкт управління. Управління охороною праці. Мета і завдання управління. Структурно-функціональна схема управління охороною праці.

Планування роботи з охорони праці: перспективне, поточне та оперативне.

Організація роботи з охорони праці. Посадові інструкції, установлення обов'язків, прав і відповідальності виробничо-технічних служб, посадових осіб і спеціалістів за виконання функцій і завдань у системі управління охороною праці, а також вимог з охорони праці.

Оперативне керівництво і координація роботи з охорони праці.

Матеріальне та моральне стимулювання роботи з охорони праці.

Контроль за ефективністю функціонування системи управління охороною праці, виконанням працівниками своїх обов'язків, правил, норм та інструкцій з охорони праці, за станом охорони праці на робочих місцях, аудит охорони праці.

Вимоги нормативних актів з охорони праці щодо безпеки виробничих процесів, обладнання, будівель і споруд. Планово-запобіжні ремонти засобів праці. Метрологічне забезпечення охорони праці.

Організація безпечного ведення робіт підвищеної небезпеки або таких, де є потреба у професійному доборі згідно з нормативно-правовими актами з охорони праці.

Прилади контролю безпечних умов праці. Світлова та звукова сигналізація. Запобіжні написи, сигнальне пофарбування. Знаки безпеки.

Засоби колективного та індивідуального захисту працівників. План ліквідації аварій. План евакуації з приміщень у разі аварії.

ТЕМА 3. ВИБУХОНЕБЕЗПЕКА ВИРОБНИЦТВ І ВИБУХОЗАХИСТ

Стан та динаміка аварійності в світовій індустрії. Аналіз характерних значних промислових аварій, пов'язаних з викидами, вибухами та пожежами хімічних речовин. Загальні закономірності залежності масштабів руйнувань і тяжкості наслідків аварій від кількості, фізико-хімічних властивостей і параметрів палих речовин, що використовуються у технологічній системі.

Основні положення Закону України “Про об’єкти підвищеної небезпеки”. Порядок ідентифікації та обліку об’єктів підвищеної небезпеки.

Основні положення Конвенції 174 від 2 червня 1993 Міжнародної організації праці “Про запобігання значним промисловим аваріям”.

Теоретичні основи механізму горіння та вибуху. Ламінарне, дефлаграційне горіння і детонація в різних агрегатних станах: парогазових, дисперсних середовищ, сконденсованих вибухових речовин.

Особливості горіння та вибуху в апаратурі, виробничому приміщенні, неорганізованих газових викидів в незамкнутому просторі. Механізм горіння аерозолів.

Параметри і властивості, що характеризують вибухонебезпеку середовища; фактори, що характеризують небезпеку вибуху, ГОСТ 12.1.010-76 “Взрывобезопасность. Общие требования”.

Кількісні показники вибухів, що характеризують масштаби руйнування, тяжкість наслідків. Тротиловий еквівалент; частка участі вибухопожежонебезпечних продуктів у вибуху, приведена маса; енергетичний потенціал вибухонебезпеки, баланс розподілу енергії вибуху.

Основні характеристики вибухонебезпеки хіміко-технологічних процесів; показники рівня руйнування промислових аварій. Установлені визначення: хіміко-технологічна система, технологічний блок, середовище, об'єкт. Значення параметрів: регламентовані, критичні, гранично допустимі; потенційно вибухонебезпечний технологічний об'єкт.

Кількісні характеристики гідродинамічних, тепломасообмінних процесів та їх вплив на рівень вибухонебезпеки. Кількісні показники, що складають енергетичний потенціал вибухонебезпеки. Можливі показники вибухів.

Методи стабілізації процесів та оцінка надійності систем. Фізико-хімічні характеристики речовин, що використовуються в технологічній системі, та їх вплив на вибухонебезпеку; оцінка рівня небезпечності процесу; обґрунтованість та надійність способів і засобів контролю допустимої кількості небезпечних речовин; засоби запобігання критичним значенням параметрів.

Оцінка експлуатаційної надійності та безпеки обладнання, трубопроводів, обґрунтування їх вибору. Поняття про строки служби (ресурсу) і безвідмовної роботи обладнання; обґрунтування вибору ущільнень, методів і засобів запобігання перевищенню тиску, ефективних систем аварійного скидання вибухонебезпечних продуктів закритого типу.

Вибір засобів контролю, управління і протиаварійного захисту (ПАЗ). Обґрунтування вибору енергозабезпечення (енергостійкості) систем контролю, управління і ПАЗ з урахуванням характеру технологічного процесу і енергетичного потенціалу об'єкта.

Локалізація аварій, захист персоналу від уражень, будинків і споруд від руйнування. Поблочні моделі виникнення і розвитку аварій; технічні засоби і послідовність аварійного відключення технологічних блоків. Методи і послідовність локалізації аварій при різних схемах їх розвитку.

Методи оцінки інтенсивності впливу ударної хвилі на об'єкти при можливому вибуху. Основні принципи розрахунку зон за рівнями небезпеки та їх класифікація.

Обґрунтованість розміщення вибухонебезпечних технологічних об'єктів на території підприємства. Стійкість будинків і споруд до дії ударної хвилі. Технічні та організаційні заходи щодо захисту персоналу від дії ударної хвилі та вторинних факторів вибуху.

Основні напрямки в удосконаленні технологічних процесів, розробці сучасного обладнання, засобів контролю, управління і протиаварійного захисту, швидкодійної та регулювальної апаратури. Підвищення якості сировини, матеріалів та обладнання.

Раціональне планування території підприємства. Вибір та використання ефективних і надійних, переважно на базі ЕОМ і мікропроцесорної техніки, засобів контролю, регулювання та протиаварійного захисту.

Запобігання аварійній розгерметизації технологічних систем, займанню аварійних викидів.

Вимоги щодо професійного відбору та навчання персоналу для виробництв підвищеної вибухонебезпеки.

ТЕМА 4. ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА

Основні нормативні документи, що регламентують роботу із забезпечення пожежної безпеки об'єктів: Закон України “Про пожежну безпеку”, стандарти, будівельні норми та правила, Правила пожежної безпеки та інше. Обов'язки керівника підприємства та інших посадових осіб щодо забезпечення пожежної безпеки об'єкта та окремих діляниць виробництва.

Порядок організації і робота добровільної пожежної дружини. Положення про добровільні пожежні дружини. Обов'язки членів добровільних пожежних дружин щодо запобігання пожежам та їх гасіння. Пільги та заохочення, встановлені для них.

Порядок створення та роботи пожежно-технічної комісії. Типове положення про пожежно-технічні комісії.

Кримінальна, адміністративна, матеріальна та дисциплінарна відповідальність громадян, посадових та юридичних осіб за порушення вимог пожежної безпеки та виникнення пожежі.

Коротка характеристика виробництва та пожежна небезпека технологічного процесу, сировини, готової продукції, агрегатів, установок тощо.

Основні причини пожеж: порушення технологічних регламентів і несправність виробничого обладнання, іскри електрогазозварювальних робіт і необережне поводження з вогнем, іскри котельних та інших установок, порушення правил користування інструментами і електронагрівальними приладами. Заходи пожежної безпеки, яких необхідно дотримуватись перед початком роботи, під час роботи та по її закінченні з метою запобігання пожежам.

Утримання території підприємства, протипожежні розриви, джерела протипожежного водопостачання, протипожежний режим на об'єкті.

Основні вимоги пожежної безпеки в будівлях і приміщеннях, при експлуатації електрообладнання, опалювальних приладів, систем вентиляції, при проведенні електрогазозварювальних, паяльних та інших вогневих робіт, при фарбуванні, знежирюванні та митті виробів і обладнання.

Вимоги пожежної безпеки в лабораторіях, архівах, складських приміщеннях, гаражах, на складах зберігання хімічних речовин, паливно-мастильних матеріалів, при роботі з пожежовибухонебезпечними матеріалами, у приміщеннях з масовим перебуванням людей (клубах, поліклініках, їдальнях тощо).

Основні вимоги до утримання шляхів евакуації, автоматичних систем пожежогасіння і автоматичної пожежної сигналізації.

Призначення та місцезнаходження на об'єкті засобів пожежогасіння, протипожежного обладнання та інвентарю (вогнегасники, внутрішні пожежні крани, бочки з водою, ящики з піском, стаціонарні установки пожежогасіння). Загальні уявлення про спринклерне і дренчерне обладнання, автоматичну пожеж-

ну сигналізацію, вуглекислотні, порошкові, газові та інші установки пожежогасіння.

Порядок утримання на об'єкті засобів пожежогасіння влітку та взимку.

Правила використання вогнегасних засобів, протипожежного інвентарю і обладнання для пожежогасіння.

Засоби зв'язку і сповіщення про пожежу, що наявні на об'єкті, у цеху, місця розташування телефонів, пристроїв для подачі звукових сигналів пожежної тривоги. Правила використання цих засобів у разі виникнення пожежі.

Дії працівників при виявленні в цеху чи на території об'єкта задимлення, загорання або пожежі. Порядок повідомлення про пожежу в пожежну охорону, газорятувальну та інші аварійні служби, організація зустрічі пожежних частин, команд чи добровільних пожежних дружин. Виключення при необхідності технологічного обладнання, комунікацій, електроустановок та вентиляції. Гасіння пожежі наявними на об'єкті засобами пожежогасіння, порядок включення стаціонарних установок, евакуації людей і матеріальних цінностей.

Дії працівників після прибуття пожежних підрозділів (надання допомоги в прокладанні рукавних ліній, участь в евакуації матеріальних цінностей та виконання інших робіт за розпорядженнями керівника гасіння пожежі).

Розслідування та облік пожеж, розробка заходів щодо запобігання пожежам та загибелі людей на них.

Примітка. Навчання за темою 4 проводиться фахівцями, що мають спеціальну (пожежно-технічну) освіту та стаж роботи за фахом не менше 5 років.

ТЕМА 5. ЕЛЕКТРОБЕЗПЕКА

Статистичні відомості про стан виробничого електротравматизму. Основні причини та шляхи зниження його рівня.

Електричний струм, одиниці вимірювання струму, напруги, потужності, опору, частоти. Постійний та змінний струм, їх шкідлива дія на організм людини. небезпечні величини електроструму, напруги. Залежність дії електроструму на людину від тривалості дії, умов середовища, метеорологічних факторів, фі-

зичного стану людини. Поняття напруги кроку та дотику. Статична і наведена напруга. Дія електромагнітних полів, засоби захисту від них. Правила безпеки при роботі на персональних комп'ютерах.

Будова промислових електроустановок та їх елементи: електричні станції, підстанції, розподільчі пристрої, перетворювачі електроенергії; повітряні та кабельні лінії електропередач вище 1000 В; розподільчі електромережі напругою до 1000 В.

Розподіл електроустановок за класами напруги: 0,4 кВ; 6 - 10 кВ; 35 кВ; 110 - 1150 кВ. Особливості будови та сфера застосування.

Охоронні зони електромереж до і вище 1000 В. Допустимі (безпечні) відстані до струмопровідних частин діючого обладнання, що перебувають під напругою. Класифікація виробничих приміщень щодо небезпеки ураження працівників електричним струмом.

Колективні та індивідуальні засоби захисту в електроустановках. Порядок їх використання, зберігання та обліку. Періодичність та види випробувань. Плакати та знаки безпеки, що використовуються в електроустановках.

Заземлення та занулення електроустановок, їх захисна дія; найбільш допустимі величини опору, від чого вони залежать.

Заходи безпеки при роботі з електрифікованим інструментом, зварювальними та понижувальними трансформаторами, переносними світильниками тощо.

Вимоги безпечного застосування машин і механізмів у діючих електроустановках. Особливості виробництва з наявністю електротехнологій.

Порядок виконання робіт у діючих електроустановках: організаційні та технічні заходи, наряд-допуск до роботи, інструктаж, групи електробезпеки.

Вимоги до персоналу, який виконує роботи в діючих електроустановках.

Особа, відповідальна за стан електрогосподарства, її статус, кваліфікація, група електробезпеки, обов'язки та відповідальність.

ТЕМА 6. ГІГІЄНА ПРАЦІ. МЕДИЧНІ ОГЛЯДИ. ПРОФІЛАТИКА ПРОФЕСІЙНИХ ОТРУСНЬ І ЗАХВОРЮВАНЬ

Поняття гігієни праці та медицини праці. Основні положення законодавчих актів, що стосуються створення безпечних умов праці та збереження здоров'я працюючих. Опрацювання, прийняття та скасування нормативно-правових актів – санітарних норм, правил, гігієнічних нормативів, регламентів тощо.

Шкідливі фактори виробничого середовища і трудового процесу, їх гігієнічна оцінка. Критерії і показники умов праці (Гігієнічна класифікація праці). Компетенція спеціально вповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі охорони здоров'я в проведенні атестації робочих місць за умовами праці, організація та здійснення контролю за параметрами факторів виробничого середовища та трудового процесу. Атестація робочих місць на відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці.

Організація та здійснення державної санітарно-епідеміологічної експертизи промислової продукції, технологічних процесів тощо. Заходи щодо поліпшення умов праці та виробничого середовища. Особливості гігієни праці в провідних галузях господарства. Особливості гігієни праці під час використання праці жінок та неповнолітніх. Санітарно-побутове забезпечення працівників.

Медичні огляди осіб, які працюють у важких та шкідливих умовах праці. Захворюваність з тимчасовою втратою працездатності. Професійні захворювання (порядок розслідування, реєстрації та обліку профзахворювань, аналіз профзахворюваності, визначення придатності працівника до роботи). Основні принципи профілактики виникнення профзахворювань.

Примітка. Навчання за темою 6 проводиться фахівцями державної санітарно – епідеміологічної служби.

ТЕМА 7. НАДАННЯ ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛИМ У РАЗІ НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ

Стислі основи анатомії та фізіології людини.

Поняття першої допомоги. Основні принципи надання першої допомоги і правильність, доцільність дій, швидкість, рішучість, спокій. Перша допомога

при кровотечі. Класифікація кровотечі. Основні види кровотечі, їх ознаки. Перша допомога при капілярній кровотечі. Перша допомога при артеріальній та венозній кровотечі. Засоби зупинки кровотечі. Зупинка кровотечі притискуванням пошкодженої судини до підлеглої кістки, максимальним згинанням кінцівки. Зупинка кровотечі за допомогою джгута чи джгута-закрутки.

Способи реанімації, підготування потерпілого до реанімації. Штучне дихання способом “з рота в рот” чи “з рота в ніс”.

Непрямий (закритий) масаж серця. Перша допомога при потопленні.

Види електротравм. Безпечні методи звільнення потерпілого від дії електричного струму. Термічна, електрична та біологічна дія електричного струму на організм людини. Правила надання першої допомоги потерпілим від ураження електричним струмом.

Перша допомога при ударах. Струс головного мозку. Удари в області хребта. Синдром здавлювання. Перша допомога при вивихах і розтягненні зв'язок.

Перша допомога при отруєнні газами. Симптоми отруєнь. Вплив різних газів на організм людини і його наслідки.

Перша допомога при пораненнях. Визначення та класифікація ран. Види перев'язувального матеріалу. Типи пов'язок. Правила накладання пов'язок.

Перша допомога при переломах. Класифікація переломів. Правила накладання шин. Перша допомога при ушкодженні хребта та кісток тазу.

Опіки, їх класифікація. Перша допомога при хімічних та термічних опіках, при опіку очей. Перша допомога при тепловому та сонячному ударах.

Запобіжні заходи щодо інфікування СНІДом під час надання першої допомоги потерпілим при нещасних випадках.

Примітка. Навчання за темою 7 проводиться фахівцями-медиками.

ТЕМА 8. УПРАВЛІННЯ РОБОТАМИ З ПРОФІЛАКТИКИ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ АВАРІЙ

Великі виробничі аварії, їх типи, причини та наслідки. Вплив техногенних чинників на екологічну безпеку та безпеку життя і здоров'я людей. Приклади

великих техногенних аварій і катастроф та їх наслідки. Законодавчі та інші нормативні акти світової спільноти та України щодо забезпечення контролю, управління та захисту від основних видів виробничих небезпечних чинників. Класифікація виробничих небезпечних чинників в залежності від властивостей технологічних процесів та небезпечних речовин (різновиди вибухів, пожеж; вибухи киплячих рідин, що викидають пар, викиди токсичних речовин; порушення цілісності інженерних споруд, будівель тощо).

Закон України “Про об’єкти підвищеної небезпеки”. Ідентифікація об’єктів підвищеної небезпеки (далі-ОПН). Повноваження суб’єкта господарської діяльності, який має ОПН, щодо організації робіт з ідентифікації ОПН. Роль адміністрації та керівників підрозділів підприємства у виявленні небезпечного промислового устаткування, проведенні оцінки небезпечних промислових факторів, розробці планів ліквідації аварій та аварійно-рятувальних заходів, розробці заходів щодо підвищення рівня безпеки виробництва, організації навчання та протиаварійних тренувань персоналу. Формування звітів про стан безпеки праці, проведену протиаварійну роботу та про аварії, що сталися.

Декларування безпеки ОПН – оцінка рівня небезпеки об’єктів, установлення імовірності можливих аварій, установлення прийнятного ризику та розробка заходів щодо його зниження. Мета і методика виявлення небезпечних чинників виробничих аварій. Визначення пріоритетів. Прогнозування аварій на виробництві. Методики оцінки можливостей виникнення аварій під час здійснення окремих технологічних процесів. Повноваження місцевих органів виконавчої влади щодо регулювання життєдіяльності ОПН. Роль місцевих органів виконавчої влади при вирішенні питань розміщення небезпечних промислових установок, у наданні допомоги підприємствам, проведенні інспекцій, ліквідації наслідків аварій, забезпеченні безпеки населення. Функціональна структура управління роботами з профілактики та ліквідації наслідків аварій. Взаємодія органів місцевої влади та керівників аварійно небезпечних виробництв щодо запобігання аваріям та ліквідації їх наслідків. Складання переліку промислових

установок - джерел загрози великих виробничих аварій. Узгодження місць розташування виробництв. Проведення інспекцій.

Планування заходів у разі надзвичайних ситуацій на виробництві. Організація аварійних служб та формування планів їх роботи. Управління здійсненням заходів у разі виникнення надзвичайних ситуацій. Порядок дії систем аварійної сигналізації та зв'язку, призначення персоналу та визначення його обов'язків.

Вибір засобів контролю, управління і протиаварійного захисту (ПАЗ). Обґрунтування вибору енергозабезпечення (енергостійкості) системи контролю, управління і ПАЗ з урахуванням характеру технологічного процесу та енергетичного потенціалу об'єкта. Створення та організація роботи групи експертів на підприємстві. Складання та затвердження контрольних списків виробничих небезпечних чинників. Надання інформації громадськості.

Примітка. Тема 9 тематичного плану і програми розробляється з урахуванням вимог нормативно-правових актів охорони праці та промислової безпеки для конкретних напрямів економічної діяльності і виробництв.

5. ПОРЯДОК ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У відповідності до ст. 44 Закону “Про охорону праці” за порушення законів та інших нормативно-правових актів з охорони праці, створення перешкод у діяльності посадових осіб органів державного нагляду з охорони праці... винні особи притягаються до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної й кримінальної відповідальності.

Порядок залучення до дисциплінарної відповідальності встановлюється Кодексом законів про працю України, матеріальної – Цивільним кодексом України, карної – Кримінальним кодексом України.

Проведемо екскурс в адміністративне законодавство і з'ясуємо, хто саме і при яких умовах має право притягати працівника до адміністративної відповідальності за порушення законодавства про охорону праці. Адже в будь-який час важливо знати: чи правильно й правомірно накладене адміністративне стягнення.

По-перше, і саме головне, – притягнення до адміністративної відповідальності відбувається в порядку, установленому Кодексом України про адміністративні правопорушення (КпАП), що визначає підстави, порядок і процедуру накладення адміністративного стягнення.

Напевно, всім відомо, що посадові особи Держгірпромнагляду мають право притягнути працівників до адміністративної відповідальності, і таке право передбачене ст. 39 Закону “Про охорону праці”. Також це право передбачене ст. 231 й 255 КпАП України, де зазначений перелік посадових осіб спеціально вповноваженого центрального органа виконавчої влади з нагляду за охороною праці, які мають право складати протоколи й розглядати справи про адміністративні правопорушення й накладати адміністративні стягнення:

- за порушення законодавчих та інших нормативно-правових актів з охорони праці із безпечного ведення робіт у галузях промисловості й на об'єктах,

підконтрольних органам спеціально вповноваженого центрального органа виконавчої влади з нагляду за охороною праці (таким органом відповідно до постанови Кабінету Міністрів є Держгірпромнагляд), а також невиконання законних вимог посадових осіб Держгірпромнагляду:

- державні інспектори – штраф до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- головні державні інспектори, начальники інспекцій та їх заступники – штраф до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- начальники управлінь і відділів та їх заступники – штраф до дев'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- Голова Держгірпромнагляду та його заступники – штраф до чотирнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за порушення законодавства про надра, нормативних актів про зберігання, використання й обліку вибухових матеріалів у галузях промисловості й на об'єктах, підконтрольних органам Держгірпромнагляду, а також невиконання законних вимог посадових осіб Держгірпромнагляду:

- державні інспектори – штраф до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- головні державні інспектори, начальники інспекцій та їх заступники – штраф до одинадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- начальники управлінь і відділів Держгірпромнагляду та їх заступники – штраф до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- Голова Держгірпромнагляду та його заступники – штраф до чотирнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ознайомимося із процедурою складання й обліку протоколів про здійснення адміністративного правопорушення працівниками, громадянами й посадовими особами, оформленням справ про адміністративні правопорушення й питаннями ведення обліку результатів розгляду матеріалів про адміністративні правопорушення.

Ці питання мають не тільки правовий аспект, але й економічний. Кожний роботодавець повинен дотримуватись вимог законодавства й у той же час повинен заощаджувати кошти підприємства. А вимоги державних інспекторів повинні бути законними, конкретними, чітко визначеними винятково в правовому полі й відповідно до компетенції органа. Компетенція Держгірпромнагляду – це організація і здійснення державного нагляду за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів з питань:

- охорони праці, промислової безпеки й безпечного ведення робіт юридичними й фізичними особами, які відповідно до законодавства використовують найману працю;

- геологічного вивчення надр, їхнього використання й охорони, а також використання й переробки мінеральної сировини;

- промислової безпеки в сфері поводження з вибуховими матеріалами, безпечного ведення робіт з утилізації звичайних видів боєприпасів, ракетного палива й вибухових матеріалів військового призначення.

Компетенція будь-якого органа виконавчої влади визначена відповідним положенням про цей орган. Державний комітет України з промислової безпеки, охорони праці й гірського нагляду у своїй діяльності керується положенням, затвердженим постановою Кабінету Міністрів від 23.11.2006 р. № 1640.

Оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення

Про здійснення працівником, громадянином або посадовою особою адміністративного правопорушення в області охорони праці щодо безпечного ведення робіт, зберігання, використання й обліку вибухових матеріалів у галузях промисловості й на об'єктах, підконтрольних органам Держгірпромнагляду, про порушення законодавства про надра, а також невиконанні законних вимог органів Держгірпромнагляду посадові особи Держгірпромнагляду складають протокол про здійснення адміністративного правопорушення (далі - протокол). Скласти протокол мають право державні інспектори, головні державні інспектори, начальники інспекцій Держгірпромнагляду та їх заступники, начальники

управління і відділів Держгірпромнагляду та їх заступники, Голова Держпромгір-нагляду та його заступники.

Протокол заповнюється державною мовою розбірливим почерком або друкованим способом за допомогою технічних засобів. Не допускається закреслювання або виправлення відомостей після того, як протокол підписаний особою, про яку він складений. У протоколі повинне бути зазначене:

дата й місце його складання, посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, що склала документ;

відомості про особу порушника:

- п. 1 - прізвище, ім'я та по батькові;
- п. 2 - число, місяць, рік і місце народження;
- п. 3 - громадянство;
- п. 4 - місце проживання особи на час здійснення порушення;
- п. 5 - місце роботи;
- п. 6 - посада особи-порушника;
- п. 7 - чи є порушник посадовою особою.

При викладі обставин правопорушення вказуються дата, час і місце його виявлення (підприємство, його підрозділ, ділянка й т.д.), повна назва й адреса підприємства, суть правопорушення, які саме норми законодавства (із вказівкою пунктів діючих нормативно-правових актів, які стосуються компетенції даного органа) не виконані або порушені в сфері охорони праці з безпечного ведення робіт, зберігання, використання й обліку вибухових матеріалів у галузях промисловості й на об'єктах, підконтрольних органам Держгірпромнагляда, і законодавства про надра.

Кожне правопорушення обґрунтовується, посилаючись на законодавство.

У цьому випадку корисним буде роз'яснення, які саме нормативно-правові акти стосуються компетенції зазначеного органа.

Це, по-перше, Закон “Про охорону праці”, по-друге, постанови Кабінету Міністрів України, Укази Президента України і, по-третє, це правила, інструкції, положення, стандарти, порядки й т.д., внесені або підлягають внесенню до

Державного реєстру нормативно-правових актів з охорони праці відповідно до наказу Держгірпромнагляду України від 08.06.2004 р. № 151, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 23.06.2004 р. під № 778/9377, і є обов'язковими для виконання.

Громадянин, працівник або посадова особа, які притягуються до адміністративної відповідальності, має право: ознайомитися з матеріалами справи; давати пояснення; подавати докази; заявляти прохання; при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у сфері права, що за законом має право на надання юридичної допомоги особисто або з доручення юридичної особи; виступати рідною мовою, на якому ведеться справа, і користуватися послугами перекладача, якщо він не володіє мовою, яким ведеться справа; оскаржити постанову в справі.

Громадянин, працівник або посадова особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення про себе, членів родини або близьких родичів, коло яких визначається законодавством.

Особа, яка склала протокол (посадова особа Держгірпромнагляду або територіального управління), повідомляє порушникові про місце й час розгляду справи про адміністративне правопорушення, роз'яснює його права й обов'язки, передбачені ст. 268 КпАП, про що робиться позначка в протоколі.

Протокол підписується громадянином, працівником або посадовим особою-порушником і посадовою особою, яка його составила. У випадку відмови особи-правопорушника від підписання протоколу про це робиться відповідний запис.

Протокол складається у всіх випадках здійснення адміністративного правопорушення в області охорони праці з безпечного ведення робіт, зберігання, використання й обліку вибухових матеріалів у галузях промисловості й на об'єктах, підконтрольних органам Держгірпромнагляду, про порушення законодавства про надра, а також невиконанні законних вимог органів Держгірпромнагляду, а постанова про притягнення до адміністративної відповідальності виноситься з урахуванням строків, передбачених ст. 38 КпАП. Цією статтею пе-

редбачається, що адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше ніж через два місяці від дня здійснення правопорушення, а при тривалому правопорушенні – через два місяці від дня його виявлення.

У разі відмови в порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи, але при наявності в діях правопорушника ознак адміністративного правопорушення адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше чим через місяць від дня ухвалення рішення про відмову в порушенні кримінальної справи або її закриття.

Наприклад, за невиконання законних вимог посадової особи Держгірпромнагляду може бути накладене адміністративне стягнення протягом двох місяців з моменту виявлення, оскільки це триваюче правопорушення (була видана вимога усунути порушення, але на момент виявлення цього зроблено не було)

Також, наприклад, правопорушення було здійснено 15 вересня 2005 р., отже, адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше 15 листопада 2005 р.

Якщо адміністративне правопорушення зроблене декількома особами, то протокол складається на кожну особу-правопорушника окремо.

При здійсненні однією особою двох або більше адміністративних правопорушень адміністративне стягнення накладається за кожне правопорушення окремо.

Якщо особа зробила декілька адміністративних правопорушень, справи про які одночасно розглядаються тим самим органом, стягнення накладається в межах санкції, установленій за більше серйозне правопорушення з числа зроблених. До основного стягнення в цьому випадку може бути приєднано одне з додаткових стягнень, передбачених статтями про відповідальність за кожне зі зроблених правопорушень.

Громадянин, працівник або посадова особа, яка зробила правопорушення, має право дати до протоколу пояснення й зауваження щодо його змісту, а також викласти мотиви своєї відмови від його підписання, подавати заяву й клопотання. У випадку, коли особа-правопорушник викладає своє пояснення на окре-

мому аркуші, в протоколі про це робиться відповідна позначка й додається лист із поясненнями.

До протоколу, якщо буде потреба, прилучаються матеріали, що підтверджують факт здійснення адміністративного правопорушення (акти перевірок, приписи, висновки експертів, письмові пояснення, повідомлення, переписка з порушником і т.д.).

Протокол про адміністративні правопорушення через п'ять діб, якщо буде потреба передається посадовій особі Держгірпромнагляду, яка має право розглядати справи про адміністративні правопорушення.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення

Справа про адміністративне правопорушення повинна бути розглянута в 15-денний строк від дня одержання посадовою особою, правочинною розглядати справу, протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи. Особа, яка розглядає справу про адміністративне правопорушення, перевіряє правильність оформлення матеріалів про адміністративне правопорушення у відповідності до ст. 278 КпАП. Справа розглядається у присутності порушника або його представника, якому надаються такі повноваження відповідно до законодавства.

Ст. 237 Цивільного кодексу України визначає, що представництво є правовідношенням, в якому одна сторона – представник – зобов'язана або має право зробити правову дію від імені другої сторони, яку вона представляє. Представництво виникає на підставі договору, закону, акту юридичної особи й з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства.

Розгляд справи при відсутності порушника може бути тільки у випадках, коли є дані про своєчасне повідомлення його про місце й час розгляду справи (позначка у протоколі про правопорушення або наявність повідомлення про дату й місце розгляду справи і, якщо від нього не надійшло клопотання, про відкладення розгляду справи).

Порушник або представник порушника має право ознайомитися з матеріалами справи, давати пояснення, надавати докази, заявляти клопотання й оскаржити постанову за справою відповідно до діючого законодавства.

Після розгляду справи посадова особа, уповноважена залучати до адміністративної відповідальності, виносить постанову про накладення стягнення (далі - постанова) у відповідності до ст. 283 КпАП. Копія постанови в триденний строк повинна бути вручена або направлена порушникові. Вона вручається під особисту розписку порушника або його представника, а якщо направляється порушникові, про це робиться позначка в справі.

Постанова повинна містити:

прізвище, ім'я та по батькові, посаду особи, яка винесла постанову;

дату й місце розгляду справи;

відомості про порушника;

виклад обставин правопорушення, установлених при розгляді справи;

посилання на нормативно-правовий акт, що передбачає відповідальність, із вказівкою пунктів;

розмір штрафу, строк і порядок сплати;

порядок оскарження.

При накладенні адміністративного стягнення посадові особи органів Держгірпромнагляду зобов'язані враховувати характер правопорушення, особу порушника, ступінь його провини, майновий стан, обставини, що зм'якшують або обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення (ст. 33 КпАП).

Обставини, які зм'якшують відповідальність за адміністративне правопорушення, визначені ст. 34 КпАП. Ними визнаються:

щире каяття винного (добровільна заява посадовій особі, яка розглядає справу про порушення з поясненням обставин і причин правопорушення);

запобігання винним шкідливих наслідків правопорушення, добровільне відшкодування збитків або усунення заподіяного збитку;

здійснення правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання або при збігу важких особистих або сімейних обставин;

здійснення правопорушення вагітною жінкою або жінкою, яка має дитину у віці до одного року.

Законами України можуть бути передбачені й інші обставини, що зм'якшують відповідальність за адміністративне правопорушення. Посадова особа Держгірпромнагляду, яка вирішує справу про адміністративне правопорушення, може визнати зм'якшуючі й інші обставини, не зазначені в законі.

Обставинами, які обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення (ст. 35 КпАП) є:

продовження протиправного поведінки, незважаючи на вимогу уповноважених на те осіб припинити її;

- повторне протягом року здійснення аналогічного правопорушення, за яке особа вже була піддана адміністративному стягненню;

- здійснення правопорушення особою, яка раніше вчинила злочин;

- втягування неповнолітнього в правопорушення;

- здійснення правопорушення групою осіб;

- здійснення правопорушення в умовах стихійного лиха або при інших надзвичайних обставинах;

- здійснення правопорушення у стані сп'яніння. Посадова особа Держгірпромнагляду, яка накладає адміністративне стягнення залежно від характеру адміністративного порушення, може не визнати ці обставини обтяжуючими.

Постанова в десятиденний строк від дня винесення може бути оскаржена у вищий орган або в суд.

Скарга на постанову про накладення штрафу (далі скарга) подається через посадову особу, яка винесла постанову.

Подана скарга з необхідними матеріалами (копія протоколу, постанова про накладення штрафу, факти проходження, приписання і т.п.) протягом трьох днів направляється відповідній посадовій особі Держгірпромнагляду. Скарга повинна містити:

- прізвище, ім'я та по батькові особи, яка оскаржує постанову в справі;
- фактичне місце проживання;
- відомості про постанову, що оскаржується (номер, дата винесення, посада особи, яка винесла);
- мотиви, за якими особа звернулася зі скаргою.

Скарга повинна бути розглянута в десятиденний строк від дня її надходження. Цей строк визначений ст. 292 КпАП.

Ухвалене рішення повідомляється посадовій особі, дії якої оскаржуються. Копія рішення за скаргою протягом трьох днів направляється особі, яка звернулася зі скаргою.

Постанова про накладення адміністративного стягнення може бути опротестовано прокурором. Оскарження постанови або винесення протесту прокурором зупиняє виконання постанови до ухвалення відповідного рішення посадовою особою або винесення постанови судом.

При скасуванні постанови стягнені суми штрафу підлягають поверненню в порядку, установленому законодавством.

Порушник повинен сплатити штраф не пізніше 15 днів дня вручення йому постанови про накладення штрафі установа Ощадного банку України, а у випадку з жалування або опротестування такої постанови - пізніше 15 днів від дня повідомлення про залишення скарги й протесту без задоволення.

У випадку несплати порушником штрафу в строк, вказаний у п. 3.1 7, постанови про накладення штрафу в відповідності зі ст. 19 Закону «Про виконавчий виробництв направляється для примусового виконання у відділ державної виконавчої служби по місцю мешкання порушника, роботи або по місцезнаходженню його майна в порядку, установленому законодавством.

И. КАЛИНОВСКАЯ, заступник начальника управління нормативно-правового і юридичного забезпечення, начальник юридичного відділу Держгірпромнагляду України

6. ОХОРОНА ПРАЦІ ПРИ ВИКОНАННІ РОБІТ НА ВИСОТІ ТА В ЕЛЕКТРОУСТАНОВКАХ

6.1. НЕБЕЗПЕЧНА ЗОНА, ПОВ'ЯЗАНА З ВИКОНАННЯМ РОБІТ НА ВИСОТІ

Аналіз виробничого травматизму, незалежно від сфери господарювання, свідчить про значну кількість нещасних випадків, пов'язаних з падінням, обваленням на працівників предметів, матеріалів і т.д. На голови працівників падають будівельні матеріали, елементи конструкцій і технологічного обладнання. Основна причина подібних нещасних випадків пов'язана з перебуванням працівників у небезпечній зоні (наприклад, на території біля будівлі) і незадовільною організацією робіт на висоті.

Як свідчать результати перевірок, на більшості об'єктів будівництва допускаються порушення нормативних вимог з організації небезпечних зон і робочих місць на висоті. Розглянемо основні нормативні вимоги з організації небезпечних зон на об'єктах будівництва, реконструкції та при виконанні інших видів робіт, пов'язаних з виконанням робіт на висоті. Ці питання сьогодні дуже актуальні, оскільки все більше поширюється висотне будівництво в умовах щільної забудови.

Згідно ДСТУ 2293-99, небезпечна зона – це простір, в якому можливий вплив на працівника небезпечного й (або) шкідливого виробничого фактора. Небезпечні зони, пов'язані з виконанням будівельних робіт на висоті, можна умовно розділити на:

зони з постійно діючими небезпечними факторами (зони поблизу необгороджених перепадів конструкцій або їхніх елементів заввишки 1,3 м і більше);

зони з потенційно діючими небезпечними факторами, до яких відносяться ділянки території поблизу споруджуваної будівлі (споруди); поверхи (яруси)

будівель і споруд в одній захватці (вертикалі), над якими виконується монтаж (демонтаж) конструкцій або обладнання; зони переміщення машин, обладнання або їхніх частин і робочих органів; місця, над якими здійснюється переміщення вантажів вантажопідйомними механізмами.

Зони з постійно діючими небезпечними факторами для попередження доступу сторонніх осіб повинні мати захисне й страховочне (запобіжне) огороження, а зони з потенційно діючими небезпечними факторами - сигнальне огороження. Огороження цих зон повинне відповідати вимогам ГОСТ 23407-78 (ГОСТ 12.4.059-89), позначатися знаками безпеки й попереджувачих написів, а в окремих випадках - виставлятися чергові.

Небезпечні зони з'являються при виконанні також інших видів робіт, наприклад, зносі будівельних конструкцій; видаленні (спилюванні) дерев; виконанні робіт із щогл (веж). Крім того, згідно п. 2.9 СНиП III-4-80*. Техніка безпеки в будівництві (НПАОП 45.2-7.02-80) межа небезпечної зони залежить від засобів виробництва, що використовуються. Наприклад, границя небезпечної зони біля обертових або робочих органів будівельних машин, що рухаються, встановлюється на відстані 5 м, а згідно п. 3.5.34 Правил охорони праці при ремонті й реконструкції об'єктів житлово-комунального господарства (НПАОП 45.2-1.02-9) – у місцях виконання робіт з використанням монтажно-поршневого інструмента небезпечна зона в місці пристрілювання встановлюється в радіусі 10 м від місця пристрілювання й 5 м у глибину від поверхні забивання.

Згідно п. 1.10 ДБН А.3.1-5-95 “Організація будівельного виробництва” при будівництві на ділянках існуючої міської забудови умови виконання робіт, у тому числі виділення небезпечних зон повинні бути погоджені у встановленому порядку з відповідними органами державного нагляду, місцевими органами влади й експлуатаційних організацій. Організація небезпечних зон і порядок виконання робіт у цих зонах визначається проектно-технологічною документацією (проектом виконання робіт або технологічною картою), прив'язаною до умов виробництва.

Вимоги чинного законодавства щодо межі (параметрів) небезпечної зони, пов'язаної з виконанням робіт на висоті, наведені в табл. 1. Нормативні вимоги щодо межі небезпечної зони при зносі будівельних конструкцій з використанням руйнуючого органа (клинка-молота, кулі-молота) наведені в табл. 2.

Межа небезпечної зони залежить від висоти ймовірного падіння предмета або використовуваних засобів виробництва, зокрема, від:

висоти будівлі, споруди, конструкції, дерева й т.д.;

висоти підйому вантажопідйомним механізмом;

висоти місця виконуваних робіт;

висоти й кута падіння руйнуючого органу (при знесенні будівельних конструкцій).

Параметри нормативної межі небезпечної зони не однозначні й залежать від видів виконуваних робіт. Наприклад, при висоті будинку або місця виконання робіт більше 20 м (але не більше 30 м) мінімальна ширина небезпечної зони становить: у місцях, над якими переміщується вантаж вантажопідйомним краном – 7 м; біля споруджуваних будинків (споруд) – 5 м; біля будівель, що ремонтуються або реконструюються – 6 м; у місцях виконання робіт з використанням будівельного підйомника (з вантажною платформою) – 6 м; у місцях виконання робіт з розбирання, ремонту, монтажу й демонтажу будівельних конструкцій та іншого інженерного встаткування – 8 м; у місцях виконання робіт з використанням вантажопідйомних лебідок – 9 м; у місцях виконання фасадних робіт з використанням будівельних лісів – 7 м і 2 м (див. пп. 7 й 8 табл. 1); у місцях виконання робіт з видалення (спилування) дерев частинами (у межах населених пунктів) – 15 м (а відповідно до Правил охорони праці в зеленому господарстві НПАОП 02.-1.07-00 межа небезпечної зони в межах населених пунктів не залежить від висоти дерева).

На думку автора, неоднозначність у визначенні межі небезпечної зони при виконанні робіт з будівельних лісів (7 або 2 м) пов'язана з наявністю огороження, виконаного у вигляді захисної сітки по всій зовнішній площині будіве-

льних лісів (при наявності такого огороження доцільно влаштувати ширину небезпечної зони 2 м).

Слід відзначити, що діючі нормативні вимоги до межі небезпечної зони не враховують поширення нових технологій висотного будівництва, де використовується технологічне оснащення, елементи якого мають парусність (наприклад, щити опалубки).

Таблиця 1 – Нормативні вимоги щодо межі небезпечної зони, пов'язаної з виконанням робіт на висоті

№ з/п	Характеристика або місце виконання робіт	Висота будівлі* (падіння предмета, місце виконання робіт), м	Межа (параметри) небезпечної зони (ширина, радіус), м	Нормативне посилання	Визначення небезпечної зони згідно з нормативним посиланням
1	Переміщення вантажів вантажопідіймальними кранами та механізмами (далі – ВПМ)	До 10 10...20 20...70 70...120 120...200 200...300 300...450	0...4 (ширина) 4...7 7...10 10...15 15...20 20...25 25...30	п. 3.5.31 НПА-ОП 45.2-1.02-90	Небезпечна зона – відстань від горизонтальної проекції траєкторії переміщення ВПМ максимальних габаритів вантажу в разі його падіння
2	Біля будівель (споруд), що будуються	До 10 10... 20 20...70 70...120 120...200 200...300 300...450	1,5...3,5 (ширина) 3,5...5 5...7 7...10 10...15 15...20 20...25	п. 3.5.31 НПА-ОП 45.2-1.02-90	Небезпечна зона – відстань від зовнішнього периметру будівлі
3	Біля будівель (споруд), що ремонтуються або реконструюються	До 6 6...12 12...20 20...30 Понад 30	3 (ширина) 4 5 6 8	п. 3.5.47 НПА-ОП 45.2-1.02-90	Небезпечна зона – відстань по горизонталі від вірогідного місця падіння вантажу під час його переміщення ВПМ, причому відлік цієї відстані здійснюється від осі піднімання до центру ваги вантажу в місці вірогідного падіння
4	Використання будівельного підйомника (з вантажною платформою)	До 6 6...12 12...20 20...30 Понад 30	3 (ширина) 4 5 6 8	п. 3.5.31 НПА-ОП 45.2-1.02-90	Небезпечна зона – відстань від контуру горизонтальної проекції вантажної платформи будівельного підйомника

№ з/п	Характеристика або місце виконання робіт	Висота будівлі* (падіння предмета, місце виконання робіт), м	Межа (параметри) небезпечної зони (ширина, радіус), м	Нормативне посилання	Визначення небезпечної зони згідно з нормативним посиланням
5	Використання вантажопідіймальних лебідок	До 6 6...12 12...20 Понад 20	5 (величина основи 6 трикутника) 8 9	пп. 3.5.48, 6.1.4.55 НПАОП 45.2-1.02-90	Небезпечна зона виникає у вигляді рівнобедреного трикутника, основа якого розташована біля зовнішньої стіни, а вершина – на відстані 2 м від осі лебідки з протилежного від будівлі боку
6	Розбирання, улаштування, ремонт, монтаж і демонтаж будівельних конструкцій та іншого інженерного обладнання	До 6 6...12 12...20 20...30 Понад 30	5 (ширина) 6 7 8 10	пп. 3.5.32, 3.5.46 НПАОП 45.2-1.02-90	Небезпечна зона – відстань від зовнішнього периметру будівлі
7	Використання засобів підмоцнування (будівельних риштувань, помосту)	–	(ширина) третина (1/3) від висоти засобу підмоцнування	п. 7.2.27 НПАОП 0.00-1.30-01	Небезпечна зона – відстань вздовж засобів підмоцнування (будівельних риштувань, помосту)
8	Фасадні роботи з будівельних риштувань**	–	2	п. 3.5.49 НПАОП 45.2-1.02-90	
9	Експлуатація щогл (веж) радіорелейних ліній зв'язку	–	(радіус) третина (1/3) від висоти щогли (вежі)	п. 15.3 НПАОП 45.21-1.14-77, затверджені Мінзв'язку СРСР від 30.06.87 р.; п. 3.8 НПАОП 0.00-1.15-07	Небезпечна зона – відстань від центру основи щогли (вежі)
10	Видалення (спилування) дерев частинами в межах населених пунктів	До 20 м	(радіус) 15м	п. 4.14.60 НПАОП 45.2-1.02-90; п. 8.8 НПАОП 02.-1.07-00	Небезпечна зона – території, що створюються в місцях можливого самопадіння дерев і звалення ними при падінні

№ з/п	Характеристика або місце виконання робіт	Висота будівлі* (падіння предмета, місце виконання робіт), м	Межа (параметри) небезпечної зони (ширина, радіус), м	Нормативне посилання	Визначення небезпечної зони згідно з нормативним посиланням
11	Звалювання дерев у лісовому господарстві ***	–	(радіус) подвійна висота дерева	п. 1.2 НПАОП 02.1-1.04-05	інших, а також збитих при падінні цих дерев завислих на деревах верховіть та гілок, інших небезпечних предметів

* Висота будівлі визначається до верху карнизної частини зовнішніх стін будівлі.

** Така зона доцільна за наявності огороження у вигляді захисної сітки по всій зовнішній площині будівельних риштувань.

*** У місцях звалювання дерев (лісосіка): межа небезпечної зони встановлюється на відстані від неприземлених небезпечних дерев, що дорівнює їхній подвійній висоті, але не меншій ніж 50 м у стиглих та перестиглих деревостанах, 40 м – у середньовікових, 30 м – у молодняках та на не вкритих лісом землях; на схилах крутістю понад 15° межа небезпечної зони поперек схилу та в бік його підніжжя встановлюється на 10 м далі.

У місцях обрубів гілок (лісосіка): на рівнинній поверхні та схилах з кутом нахилу до 15° під час виконання робіт з хвойними і мяколистими деревами відстань між двома робітниками, які здійснюють обруб гілок, становить 10 м, твердолистими деревами – 15 м, а при виконанні робіт не з схилах з кутом нахилу понад 15° – 30 м (пп. 1.2; 15.2.8 15.4.1; 15.4.3 НПАОП 02.1-1.04-05).

У небезпечних зонах заборонено влаштовувати постійні робочі місця працівників, які управляють будівельним обладнанням або їх обслуговують, санітарно-побутові приміщення, проїзди для транспорту (крім спеціальних розвантажувальних площадок), пішохідні доріжки, зберігати паливно-мастильні матеріали, газові балони й т.д. Для проходів працівників через небезпечну зону повинні обладнуватися на всю її ширину проходи (галереї), захищені зверху суцільним захисним настилом.

Необхідно звернути увагу на те, що згідно п. 3.5.51 НПАОП 45.2-1.02-90 межа небезпечної зони не повинна виходити за межі будівельного майданчика на прилягаючу до нього вулицю або міжквартальну територію. Якщо територія об'єкта будівництва не дозволяє дотримувати нормативних вимог (наприклад, в умовах щільної забудови й будівництва висотних будинків), то в таких випадках на вантажопідійомних

кранах установлюють обмежувачі повороту стріли, на робочих місцях, де виконуються роботи на висоті, використовують інвентарні захисні козирки. Якщо в небезпечну зону будівельного майданчика все-таки попадає експлуатований будинок або його частина, то згідно п. 3.5.52 НПАОП 45.2-1.02-90 виконання будівельно-монтажних робіт (без припинення експлуатації будинку) дозволяється тільки за умови дотримання наступних умов:

у проекті виконання робіт повинні бути розроблені способи стропування, схеми переміщення й способи монтажу будівельних конструкцій, що забезпечують безпечне виконання робіт;

вантажозахватні пристрої повинні пройти додатковий огляд і випробування;

захватні петлі будівельних конструкцій повинні додатково проходити випробування на висмикування;

будівельно-монтажні роботи повинні виконуватися під наглядом інженерно-технічних працівників (виконроба, майстра) за нарядом-допуском; повинні бути визначені умови безпечного виконання робіт працюючими з визначенням небезпечних зон і необхідних заходів безпеки.

Якщо до будинку, де виконуються будівельні роботи з використанням вантажопідйомних кранів, прилягає будинок однакової або вищої поверховості, то згідно п. 3.5.36 НПАОП 45.2-1.02-90 небезпечна зона між цими будинками не обладнується. Якщо будинок, де виконуються будівельні роботи, має низьку поверховість, то повинна обладнуватися небезпечна зона, при цьому перепад висот визначається від розрізу стіни будинку, де виконуються будівельні роботи, а у випадку змінної висоти стіни - від найвищої її точки до середньої оцінки нахилу покрівлі прилягаючого будинку.

Нормативні вимоги з організації небезпечних зон спрямовані на попередження нещасних випадків при будівництві, реконструкції та інших роботах, пов'язаних з виконанням робіт на висоті. На думку автора, наявне різноманіття нормативних вимог за межі небезпечної зони надалі має потребу в уніфікації. Хоча людський фактор має вплив на рівень виробничого травматизму (у людській природі закладено бажання зайти туди, де заборонене), але можна конста-

тувати той факт, що ймовірність нещасних випадків найменша саме на тих об'єктах будівництва, де належним чином організовані небезпечні зони, безпечні проходи до робочих місць і на самі місця.

Таблиця 2 – Нормативні вимоги щодо межі небезпечної зони під час знесення будівельних конструкцій з використанням руйнівного органу (клину-молота, кулі-молота)

Характеристика місця виконання робіт	Відношення маси руйнівного органу, кг, до висоти падіння, м	Відстань розлітання шматків конструкцій, м, що руйнуються, при куті падіння руйнівного органу				Нормативне посилення
		80°	75°	70°	65°	
У місцях знесення будівельних конструкцій з використанням руйнівного органу	1500/3,3	10	17	27	39	п. 7.2.1,9 НПАОП 45.2-1.12-01
	2500/3,5	10	18	33	42	
	3500/4,0	11	18	33	47	
	4000/4,5	13	23	40	57	

М. ФЕДОРЕНКО, головний державний інспектор Київської державної інспекції промислової безпеки й охорони праці в будівництві

6.2. ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРИ РОБОТІ НА ВИСОТІ

Робота на висоті - це робота, при виконанні якої працівник перебуває на відстані менше 2 м від межі необгороджених перепадів на висоті 1,3 м і більше від поверхні ґрунту, перекриття або робочого настилу, при цьому основним засобом індивідуального захисту є запобіжний пояс. При наявності похилої робочої поверхні (наприклад, при виконанні покрівельних робіт) зоною роботи на висоті є вся робоча поверхня, тому за таких умов запобіжний пояс повинен використовуватися незалежно від відстані до границі перепадів по висоті й наявності їхнього огороження.

Аналіз виробничого травматизму на будівництві свідчить, що при виконанні робіт на висоті все частіше допускаються нещасні випадки, пов'язані з недотриманням вимог користування засобами захисту. Вимоги щодо експлуатації засобів захисту при роботі на висоті визначені ГОСТ 12.4.089-86 “Пояса запобіжні”, ГОСТ 12.4.107-82 “Канати страховочні”, Правилами охорони праці при виконанні робіт на висоті (НПАОП 0.00-1.15-07), Правилами безпечної роботи з інструментом і пристроями (НПАОП 0.00-1.30-01), ДСТУ 4304:2004 “Пояс запобіжний монтерський ” (замість ГОСТ 14185-77), Правилами експлуатації електрозахисних засобів (НПАОП 40.0-1.07-01). Зокрема, ГОСТ 12.4.089-86 поширюється на безлямочні й лямочні пояса, застосовувані для захисту працюючих при падінні з висоти під час проведення будівельно-монтажних робіт, ДСТУ 4304:2004 – на запобіжні пояси, використовувані як опорний засіб утримання для захисту працівників при падінні з висоти при виконанні монтажних і ремонтно-відбудовчих робіт в енергетичній галузі, зокрема у відкритих розподільних установках і на повітряних лініях електропередачі, а діючий ГОСТ Р 12.4.184-95 – на пояси запобіжні, застосовувані в будівництві для попередження падіння людини з висоти або її евакуації з небезпечних зон (замкнуті простори, траншеї, котловани і т.п.) при веденні будівельно-монтажних, ремонтно-відбудовчих або інших видів робіт.

Згідно п. 2.1 Правил охорони праці при виконанні робіт на висоті (НПАОП 0.00-1.15-07) “пояс запобіжний лямочний – засіб індивідуального захисту від падіння з висоти, призначений для підтримки людини під час роботи й у випадку падіння”; “пояс запобіжний безлямочний – засіб індивідуального захисту, призначений для виконання функції утримання працівника на робочому місці при виконанні роботи на висоті, а також при підйомі (на щоглах, опорах повітряних ліній електропередачі й т.п.) до робочого місця й спуску з нього”. ГОСТ 12.4.089-86 конкретизує конструкцію запобіжного пояса: “безлямочний пояс – це пояс, який має один елемент, що охоплює талію і грудну клітку людини”, а “лямочний пояс – це пояс, який має два й більше елементи (лямки), які охоплюють тіло людини”.

Для забезпечення безпечного виконання робіт, де існує ризик падіння працюючого з висоти, в Україні найбільш часто використовують запобіжні пояси типу ПБ (безлямочний) і ПЛ (лямочний). Їх виготовляють різних розмірів, з урахуванням кліматичних умов, вони мають певну категорію (за ГОСТ 15150).

Найпоширеніші модифікації запобіжних поясів безлямочних вітчизняного й російського виробництва наведені в таблиці. Для зручності використання запобіжний пояс безлямочний забезпечується необхідним спорядженням (пристосуваннями) - карабінами, запобіжним стропом, регулятором довжини стропи, страховочні канатом та іншими спеціальними елементами засобів страхування.

Запобіжний пояс безлямочний використовують при зведенні несучих конструкцій – з використанням страховочного каната або без нього.

Відповідно до нормативних вимог запобіжні безлямочні пояси повинні використовуватися тільки для фіксації працюючого на робочому місці в умовах, що виключають його падіння, але ці умови не є однозначними в діючому правовому полі. Так, інструкції для експлуатації підприємств-виготовлювачів вказують на те, що спосіб закріплення стропом пояса повинен бути таким, щоб можлива висота вільного падіння людини не перевищувала 0,5 м. Одночасно із цим п. 4.2.6 НПАОП 0.00-1.15-07 допускає висоту вільного падіння людини не

більше 1 м у випадку кріплення стропа за опору, що перебуває на рівні ступнів ніг, а п. 8.5.3 ГОСТ Р 12.4.184-95 визначає, що способи закріплення стропом пояси повинні бути такими, щоб величина вільного падіння людини з висоти не перевищувала однієї максимальної довжини стропа (тобто не більше 2 м).

**Модифікації запобіжних поясів безлямочних вітчизняного
й російського виробництва**

Характеристика захисного пояса безлямочного	Тип пояса		
	«ПромСИЗ» (Україна)	«Торнадо» (Україна)	Росія
Без стропа	1ПБ2	ПБ	ПП-1
З ланцюговим стро- пом	2ПБ2	ПБ – 1	ПП-1 М
З канатним стропом (синтетичні або на- туральні волокна)	3ПБ2	ПБ – 3	ПП-1 У
Зі стрічковим стро- пом (синтетичні во- локна — поліамідні, капронові)	4ПБ2	ПБ – 2	ПП-1 А
Із тросовим стропом (сталевим)	5ПБ2	ПБ – 4	ПП-1 Б
З коротким стропом, м (розмір пояса 1)	Від 0,64 до 1,0	Від 0,64 до 1,1	Від 0,74 до 1,04
Зі стропом серед- ньої довжини, м (ро- змір пояса 2)	Від 0,85 до 1,3	Від 0,9 до 1,3	Від 0,94 до 1,24
З довгим стропом, м (розмір пояса 3)	Від 1,1 до 1,5	Від 1,2 до 1,5	Від 1,14 до 1,44
Строк експлуатації, років (від дня виго- товлення)	7	7	5

На жаль, неоднозначні вимоги щодо закріплення стропа запобіжного пояса за опори. Так, вимоги розділу 4.2 НПАОП 0.00-1.15-07 про порядок закріплення стропа запобіжного пояса за опори незрозумілі. Пункт 1.4 ГОСТ 12.4.107-82 визначає, що страховочний канат потрібно закріплювати на рівні площини опори для ступнів ніг, а при переході працюючих по нижніх поясах ферм і ригелях канат повинен кріпитися на висоті не менше 1,5 м від площини опори для ступень ніг, а при переході по підкранових балках - на висоті не більше 1,2 м. Діючий у Росії ГОСТ Р 12.4.184-95 (п. 8.5.5) визначає, що при роботі на висоті менше 3 м

від землі або перекриття точка закріплення карабіном повинна бути розташована не менше ніж на 1,5 м вище рівня ступенів ніг. Однозначно можна встановити, що при виконанні висотно-верхолазних робіт місце закріплення стропа запобіжного пояса повинне розташовуватися не нижче рівня пояса, в інших випадках строп не повинен закріплюватися за опору нижче площини опори для ступень ніг у положенні стоячи, а карабін стропа не повинен закріплюватися безпосередньо за строп після обхвату їм елементів конструкції або інших опор.

Слід зазначити, що згідно п.1.3 ГОСТ 12.4.089-86 довжина стропа визначається технічними умовами на пояс конкретної конструкції. За результатами перевірок об'єктів будівництва й аналізу нещасних випадків, пов'язаних з використанням запобіжних поясів, найпоширеніші безлямочні запобіжні пояси з довжиною стропа до 1,5 м. З огляду на вимоги п. 2.26 СНиП Ш-4-80* (НПАОП 45.2-7.02-80), працівник повинен використовувати запобіжний пояс на відстані не ближче ніж 2 м від межі перепаду за висотою, але безпечне виконання операцій “закріплення-відкріплення” стропа за опору, розташовану на монтажному перекритті, можливо тільки при наявності стропа довжиною не менш 2 м. Таким чином, з метою підвищення рівня безпеки операцій “закріплення-відкріплення” стропа за опору повинен використовуватися безлямочний запобіжний пояс із довжиною стропа до 2 м, а безпечне використання безлямочного запобіжного поясу з довжиною стропа до 1,5 м можливо лише в парі зі страховочним канатом, що дозволить здійснити закріплення-відкріплення стропа пояса на відстані 2 м від межі перепаду за висотою. До відома: п. 4.3.12 ГОСТ Р 12.4.184-95 установлює нормативну довжину стропа від 1,2 до 2,0 м, а при довжині стропа понад 1 м повинна бути передбачена можливість регулювання його довжини.

Крім безлямочних поясів, використовуються лямочні запобіжні пояси типу ПЛ-2 (виробник “Пром-СИЗ”) і ПЛ (виробник ТОВ “Торнадо”), а також їхній російський аналог – запобіжний пояс типу ПП-П. Наприклад, запобіжні пояси лямочні типу ПБ випускають у таких модифікаціях: 1 ПБ, 1 ПЛ-К, 2ПЛ, 2ПЛ-К (їх використовують для всіх видів висотно-верхолазних робіт), 3ПЛ-К (для робіт методом промислового альпінізму). Лямочний запобіжний пояс забезпечується необ-

хідним спорядженням (пристосуваннями) – верхніми (наплечними) і нижніми (настегними) лямками, ременем, кільцями, карабінами, амортизатором, регулятором довжини стропа та іншими елементами засобів страхування.

При виконанні монтажних і ремонтно-відбудовчих робіт в енергетичній галузі, нафтогазовому комплексі й на залізничному транспорті використовується запобіжний пояс** (т.зв. монтерський пояс, наприклад, пояс російського виробництва типу ПМ-Н). Монтерський пояс використовується як опорний під час підйому працівника на спорудження за допомогою спеціальних пристроїв (наприклад, пазурів, лазів) або дробин, при цьому виконувати роботи на опорах ліній електропередачі, які перебувають під напругою, допускається тільки з монтерським поясом без амортизатора й з коротким стропом. Монтерський пояс може комплектуватися двома стропами (коротким - довжиною 1,2 м і довгим - довжиною до 2 м).

Кожний запобіжний пояс повинен мати інвентарний номер, проходити випробування перед видачею в експлуатацію і під час експлуатації кожні 6 місяців. Випробування запобіжного пояса проводиться шляхом його витримування під статичним навантаженням протягом 5 хв підвішеного за пояс (через гак вантажопідйомного механізму) вантажу масою 400 кг (допускається навантаження виконувати за допомогою лебідки, використовуючи динамометр ДПУ-1). Слід зазначити, що вимоги щодо випробування амортизатора стропа не однозначні. Так, у п. 4.2.5 НПАОП 0.00-1.15-07 сказано, що “амортизатори, використовувані як елементи страховочних систем, перед введенням в експлуатацію, а також під час їхньої експлуатації кожні 6 місяців проходять випробування статичним навантаженням 1470 Н протягом 60 с”, але заводи-виготовники запобіжних поясів указують, що амортизатор запобіжного пояса не підлягає експлуатаційним випробуванням, а тільки періодичному візуальному огляду.

На підприємстві повинна бути розроблена інструкція для експлуатації запобіжних поясів (з урахуванням видів виконуваних робіт) і призначена особа, відповідальна за облік, проведення оглядів, випробувань, зберігання поясів і спорядження до них з реєстрацією результатів випробувань і періодичних оглядів поясів у відповідному журналі (формулярі). Запобіжні пояси повинні зберігатися в

підвішеному стані або покладені в один ряд у провітрюваному приміщенні, захищеному від прямого впливу сонячного світла. Разом з поясом не повинні зберігатися речовини, які можуть його забруднити або пошкодити.

Слід відмітити, що деякі запобіжні пояси мають обмеження в умовах використання. Наприклад, пояс із капроновим стропом (4ПБ2) не повинен використовуватися в умовах, де існує загроза пошкодження стропа (при виконанні вогневих робіт, наявності гострих країв на елементах конструкцій, використанні різального інструменту й т.п.) – у подібних умовах повинен використовуватися запобіжний пояс зі сталевим або ланцюговим стропом (5ПБ2, 2ПБ2 або ПБ-4, ПБ-1). Також не повинні використовуватися пояси, піддані динамічному впливу або із самовільно внесеними конструктивними змінами. Крім того, працівник, який виконує будівельні або електромонтажні роботи на висоті, може бути забезпечений спеціальною переносною сумкою, виконаною з натуральної шкіри або її замінника, брезентової або джинсової тканини.

Крім засобів захисту при роботі на висоті, існують засоби захисту, використовувані під час виконання робіт у колодязях, цистернах, ємкостях, інших наземних (підземних) замкнутих просторах – це рятувальні пояси.*** Вони повинні мати як мінімум дві лямки. Використання під час виконання робіт у колодязях безлямочних запобіжних поясів неприпустиме. Тому універсальність пояса запобіжного безлямочного зі стропом з капронового каната типу ПБ-3 (підприємство-виробник – ТОВ “Торнадо”), де в інструкції з його експлуатації сказано, що пояс “застосовується для забезпечення безпеки при виконанні будівельних, монтажних, ремонтних, аварійно-рятувальних робіт на висоті або в колодязях, підземних і наземних резервуарах і комунікаціях, де існує ризик падіння робітників, які виконують ці роботи”, - потрібно розуміти тільки як рекламний трюк і не більше.

До відома: в японських будівельників при виконанні робіт на висоті існує можливість використати спеціальні рятувальні жилети фірми “Карта Сорога” із вмонтованими сенсорами, які у випадку падіння людини негайно реагують на непередбачене прискорення його падіння. За даними фірми, знадобиться всього 0,2 с для того, щоб надулася повітряна подушка, що зробить більше м'яким удар і за-

хистить шию, хребет і поперек людини. Проблема полягає в тому, що вартість такого жилета становить 1500 \$.

Будівельні роботи пов'язані з використанням засобів захисту при роботі на висоті. Порушення технологічного регламенту, низька культура виробництва й недостатній контроль за використанням засобів захисту сприяють виробничому травматизму. Оптимальною технологією будівельних робіт можна вважати ту, що зводить до мінімуму тривалість, пов'язану з перебуванням працівників на висоті, в тому числі кількість працівників, притягнутих до робіт на висоті. Підтвердженням цього можуть бути вимоги діючого ГОСТ Р 12.4.184-95, де в п. 8.1 сказано, що “пояс потрібно застосовувати як засіб забезпечення безпеки робіт на висоті й попередження падіння людини у випадках, коли для організації робочого місця встановлення засобів риштування або огорожень неможливе, утруднене або нецільне (робота виконується протягом короткого проміжку часу - до 30 хв.)”.

* “Похила поверхня” – це поверхня, що має кут нахилу до горизонтальної площини 20° і більше.

** У нормативних документах, крім терміну “пояс запобіжний”, зустрічаються інші терміни. Наприклад, “пояс монтажний”, “пояс монтерський”, в інформаційному полі – “пояс для монтажників”, “пояс для будівельників”, “пояс для електриків”, “пояс для залізничників”; крім того, поряд з терміном “пояс” використовується термін “ремінь”, а з терміном “канат” – “мотузка”, “фал” (хоча фал є елементом стропа).

*** У нормативних документах використовується термін “рятувальний пояс”, в інформаційному полі – “пояс для колодязя”; рятувальні пояси й спорядження до них, а також страховочні (рятувальні) мотузки під час експлуатації кожні 6 місяців проходять випробування статичним навантаженням 200 кг протягом 15 хв. (пп. 7.69-7.71 Правил безпеки систем газопостачання України (НПАОП 0.00-1.20-98)).

М. ФЕДОРЕНКО, головний державний інспектор Київської державної інспекції промислової безпеки й охорони праці в будівництві

6.3. ПРИСТАВНІ ДРОБИНИ. УМОВИ БЕЗПЕЧНОГО ВИКОНАННЯ РОБІТ

На виробництві широко використовуються дробини, які, за визначенням ГОСТ 24258-88, є конструкцією, призначеної для переміщення людей на висоті й створення тимчасових місць. На жаль, постійно реєструються нещасні випадки, пов'язані з падінням працівників зі дробин, а за останнім часом збільшилася важкість наслідків цих нещасних випадків. Основна причина нещасних випадків пов'язана з використанням при виконанні робіт на висоті замість засобів рихтовання приставних дробин.

Нормативні вимоги однозначно вказують: на приставних дробин забороняється виконання яких-небудь робіт, вони повинні використовуватися тільки для переміщення людей між окремими ярусами будинку й виконання робіт, що не вимагають від виконавця упору в їх конструкції. Роботи на дробин допускаються тільки у виняткових випадках – під час аварії або якщо створюється небезпека для життя людини й руйнування устаткування (п. 4.17 СНиП III-4-80* “Техніка безпеки в будівництві” (НПАОП 45.2-7.02-80); пп. 2.7.90, 5.5.11 Правил охорони праці при ремонті й реконструкції об'єктів житлово-комунального господарства (НПАОП 45.2-1.02-90); п. 7.1.24 Правил безпечної роботи з інструментом і пристроями (НПАОП 0.00-1.30-01). Однак, цим нормативним вимогам суперечать інші вимоги, наприклад, п. 7.1.25 НПАОП 0.00-1.30-01: “при виконанні працівником робіт із приставних дробин на висоті більше 1,3 м повинен застосовуватися запобіжний пояс”, а вираження “дробин для виконання робіт на висоті” (наприклад, підпис до мал. 4 НПАОП 0.00-1.30-01) необхідно розуміти як “дробини, використовувані при виконанні робіт на висоті”.

Нормативні вимоги до дробин визначені РСТ УРСР 1735-87 “Дробини дерев'яні й металеві. Загальні технічні умови”, ГОСТ 26887-88 “Площадки й дробини для будівельно-монтажних робіт”, розділом 7.1 Правил безпечної роботи з інструментом і пристроями (НПАОП 0.00-1.30-01). У ГОСТ 24258-88 “Засоби підмашування” конкретні вимоги до дробин не визначені.

Залежно від конструкції можуть використовуватися такі типи дробин: приставні (одноколійні й багатоколійні розсувні), начіпні драбини; залежно від матеріалу: дерев'яні й металеві. Для підйому на опори із циліндричними й конічними стояками діаметром

300...500мм на висоту до 14 м використовуються розбірні переносні дробини. Нормативні вимоги щодо експлуатації приставних дробин наведені в табл.3, аналіз даних якого вказує на неоднозначність нормативних вимог (насамперед у частині випробування дробин), а саме: навантаження, яким випробується дробининка, становить 120, 150, 160 кг, а кут нахилу відповідно 60, 70 й 75°. Результати випробувань реєструються в протоколі або журналі.

Слід зазначити, що обмеження загальної довжини дробин до 5 м пов'язане в першу чергу з тим, що роботи на висоті понад 5 м вважаються верхолазними. Очевидним є й те, що приставні дробини при виконанні робіт повинні відповідати вимогам ГОСТ 26887—86, тобто повинні бути тільки металевими (п. 4.17 НПАОП 45.2-7.02-80), а випадки травмування, пов'язані з руйнуванням ступеньки металевих дробин, малоймовірні. Припустима маса приставних дробин визначена тільки в РСТ УРСР 1735-87.

Доцільно проводити випробування тільки приставних дробин заводського виготовлення або тих, які не мають сертифіката відповідності, а також у випадку перевищення граничного строку експлуатації дробин або недотримання оптимальних умов їхньої експлуатації (наприклад, при експлуатації дробин в агресивному середовищі, перевантаженні). Оскільки технічно несправні (поламані) дробини можна легко виявити візуально, то випробування таких дробин недоцільне – її необхідно вилучати й утилізувати.

На підприємстві повинна бути визначена особа, відповідальна за контроль технічного стану дробин, у тому числі їхнього випробування (п. 7.1.32 НПАОП 0.00-1.30-01). Повинна бути розроблена методика (інструкція, технологічна карта) випробування дробин, оскільки ця робота пов'язана з підвищеною небезпекою, тому що вимагає спеціального пристрою (стенда) з вантажопідйомним механізмом. Необхідно створити силове навантаження 120, 150, 160 кг, що вручну зробити неможливо.

Прикрий непорозумінням є те, що вищенаведеним вимогам суперечать Правила охорони праці при виконанні робіт на висоті (НПАОП 0.00-1.15-07), де вказується, що “роботи верхолазні – це роботи, які виконуються безпосередньо з елементів конструкцій, устаткування або з монтажних пристосувань, тимчасових дробин...”, і навіть введений підрозділ 6.6 “Вимоги безпеки при виконанні робіт з автомобільних дробин”.

Основним завданням роботодавця є створення умов для безпечного ведення робіт, у тому числі з використанням приставних дробин. Як свідчить аналіз виробничого травматизму, зневажання такими вимогами приводить до нещасних випадків.

Таблиця 3 – Нормативні вимоги щодо експлуатації приставних дробин

Найменування нормативних вимог	Нормативні вимоги (з посиланням на нормативний документ)			
	ГОСТ 26887-86	РСТУССР 1735-87	НПАОП 45.1-1.02-90	НПАОП 0.00-1.30-01
Допустимі конструктивні параметри приставних дробин				
Довжина: дерев'яна; металева	– понад 5 м (п. 2.8)	2...4м (п. 1.2) (для всіх типів)	понад 5 м (п.5.5.6) понад 5 м (п.5.5.16)	до 5 м (п. 7.1.10) понад 10 м (п.7.1.28)
Ширина (за осями тятів)	0,45...0,8 м (п. 2.7)	0,44 ... 0,55 м (п. 1.2)	не визначено	до 0,4 мм (п. 7.1.9)
Відстань між ступенками	0,30...0,34 м (п. 2.8)	0,15...0,35м (п. 1.3)	0,3...0,34 м (п. 5.5.4)	0,3...0,34м (п. 7.1.9)
Відстань від першої ступеньки до рівня поверхні, на якій встановлена драбина	0,4м (п.2.8)	не визначено	0,4 м (п. 5.5.5)	0,4 м (п. 7.1.9)
Маса	Не визначено	До30кг(п. 1.2)	Не визначено	Не визначено
Випробування на міцність щаблів приставної драбини				
Терміни випробування драбини: дерев'яна; металева	1 раз на 1 рік (п. 4.4)	1 раз на 1 рік (п. 3.2.2) (для всіх типів)	1 раз на 6 місяців 1 раз на 1 рік (п. 5.5.14)	1 раз на 6 місяців 1 раз на 1 рік (п. 7.1.35)
Кут нахилу драбини до горизонтальної площини	75° (пп. 2.9,4.4)	75° (п. 4.10)	70° (п. 5.5.18)	60° (п. 7.1.36)
Статичне навантаження, прикладене до середини ступеньки	На 20% більше від нормативного навантаження (п. 4.4)	160 кг (пп. 2.1.17, 4.10)	150кг (п.5.5.18); На 20% більше від нормативного навантаження (п.5.5.19)	120 кг (п. 7.1.39)
Тривалість випробування Облік результатів випробування	Не визначено Не визначено	2хв. (п. 4.10) Протокол (п. 3.2.3)	Не визначено Не визначено	2 хв(п. 7.1.37) Журнал за формою додатка 5

6.4. КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ПРАЦІВНИКІВ, ЩО ВИКОНУЮТЬ РОБОТИ В ЕЛЕКТРОУСТАНОВКАХ

Відповідно до Правил безпечної експлуатації електроустановок споживачів (НПАОП 40.1-1.21-98)* керівник підприємства зобов'язаний забезпечити належне утримання, експлуатацію й обслуговування електроустановок. Для цього він зобов'язаний:

- призначити відповідального за справний стан і безпечну експлуатацію електрогосподарства з числа інженерно-технічних працівників, які мають електротехнічну підготовку й пройшли перевірку знань у встановленому порядку;
- забезпечити необхідну кількість електротехнічних працівників;
- затвердити Положення про енергетичну службу підприємства, а також посадові інструкції й інструкції з охорони праці;
- установити такий порядок, щоб працівники, на яких покладені обов'язки з обслуговування електроустановок, проводили спостереження за дорученим їм устаткуванням і мережами шляхом огляду, перевірки дії, випробувань і вимірів;
- забезпечити перевірку знань працівників у встановлений термін;
- забезпечити проведення протиаварійних, приймально-здавальних і профілактичних випробувань і вимірів електроустановок відповідно до правил і норм охорони праці;
- забезпечити проведення технічного огляду електроустановок.

Аналіз обставин і причин нещасних випадків і перевірки підприємств (зокрема в будівельній галузі) свідчить про незадовільний професійний (кваліфікаційний) рівень працівників, які залучаються до виконання робіт з використанням електроустановок.

Мета цієї публікації: у правовому полі чинного законодавства про охорону праці узагальнити кваліфікаційні вимоги щодо груп з електробезпеки працівників, які залучаються до роботи в електроустановках напругою до 1 кВ.

Персонал, який використовує електроустановки на виробництві підрозділяється на електротехнічний, електротехнологічний і неелектротехнічний. Електротехнічний персонал здійснює повне технічне обслуговування електроустановок. Електротехнологічний персонал здійснює технічне обслуговування (експлуатацію, налагодження) електротехнічних частин технологічного обладнання (електроапаратури/електроприводів; електрозварювального, електролізного, електротермічного та іншого енергонасиченого обладнання). Електротехнологічний персонал виробничих цехів (дільниць), що не входить до складу енергетичної служби підприємства, за своїми правами й обов'язкам прирівнюється до електротехнічного. Неелектротехнічний персонал залучається до виконання робіт, де може виникнути небезпека ураження електричним струмом.

Працівники, що виконують роботи в електроустановках повинні мати професійну підготовку, що відповідає характеру виконуваних робіт. Мінімальний стаж роботи в електроустановках, достатній для присвоєння чергової групи по електробезпеці, визначений додатком 1 до Правил безпечної експлуатації електроустановок споживачів (НПАОП 40.1 -1.21-98).

Електротехнічний персонал (наприклад електромонтери, електро-механіки, електромонтажники) підрозділяється, на технічний, оперативний і ремонтний, і повинен мати групу з електробезпеки не нижче III. До оперативного управління й оперативних перемикачів в електроустановках, може допускатися тільки оперативний електротехнічний персонал. Для нього передбачені, крім періодичних інструктажів, навчання і перевірки знань з питань охорони праці, додаткова спеціальна підготовка, навчання і перевірка знань із питань технічної експлуатації електроустановок, противоаварійні тренування. Стажування (дублювання) електротехнічних оперативних працівників передбачені на термін до 14 днів, при виконанні робіт на випробувальних станціях - до 1 місяця, а верхолазних робіт - до 1 року.

Порядок проведення навчання і перевірки знань з питань безпечної експлуатації електроустановок установлюється Типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці

(НПАОП 00-4.12-05), а технічної експлуатації (для об'єктів електроенергетики) - Положенням про спеціальну підготовку й навчання з питань технічної експлуатації об'єктів електроенергетики (Наказ Міністерства палива й енергетики України від 09.02.2004 р. № 75). На підприємстві (з урахуванням місцевих умов і структури енергогосподарства) повинне бути розроблене відповідне положення про навчання з питань охорони праці, а також положення про спеціальну підготовку й навчання з питань технічної експлуатації (спільно можуть працювати також комісії з перевірки знань з питань технічної експлуатації і охорони праці).

Електротехнологічний працівник (наприклад, наладчик, регулювальник, ремонтник) повинен мати групу не нижче II, а неелектротехнічний працівник - групу I з електробезпеки.

Електротехнічному (електротехнологічному) персоналу видається посвідчення про перевірку знань за формою (додаток 2 до НПАОП 40.1-1.21-98), а присвоєння групи I видачу посвідчення не передбачає.

Відповідальність за кількість, правильний підбір виробничого персоналу й присвоєння йому відповідної групи з електробезпеки несе, як правило, особа, відповідальна за електрогосподарство підприємства. Крім того, згідно п. Е1.3.14 "Правил технічної експлуатації електроустановок споживачів" (Москва, Энергоатомиздат, 1989), які вважаються діючими на території України на підставі постанови Верховної Ради України від 12.09.91 р. № 1545-ХН (далі - ПТЕ ЕС), список професій (посад) неелектротехнічного персоналу, якому привласнюється група I з електробезпеки, повинен погоджуватися з керівником служби охорони праці підприємства. Керівник підрозділу, якому безпосередньо підпорядкований електротехнологічний персонал, повинен мати групу з електробезпеки не нижче, ніж у підлеглого персоналу.

Необхідно пам'ятати, що в чинному законодавстві вимоги до груп з електробезпеки для машиністів (водіїв) вантажопідйомних механізмів з електроприводом неоднозначні. Згідно п. 10.4.17 Правил будови і безпечної експлуатації вантажопідйомних кранів (НПАОП 0.00-1.03-02) потрібна група III,

а згідно п. 6.9.8 НПАОП 40.1-1.21-98 і п. 2.25.3 ГОСТ 12.1.013-78 – група II. Також є розбіжності, що стосуються порядку оформлення групи I з електробезпеки. Згідно п. Е1.3.15 ПТЕ ЕС оформлення повинне проводитися в спеціальному журналі, а згідно п. 2.1.3 НПАОП 40.1-1.21-98 – для одержання групи 1 досить проведення інструктажу з електробезпеки, що оформляється в Журналі реєстрації інструктажів з питань охорони праці (на робочому місці). Неоднозначні також вимоги до присвоєння групи з електробезпеки особам молодше 18 років. Згідно п. ЕТ.3.3 діючих ПТЕ ЕС їм забороняється присвоювати групу вище III, а згідно п. 2.1.3 НПАОП 40.1-1.21-98 – вище групи II.

Неоднозначні також вимоги з приводу кількісного складу бригади працівників, які залучаються до роботи в підземних спорудах (замкнутах і важкодоступних просторах). Згідно п. 6.2.41 НПАОП 40.1-1.21-98 допускається виконання робіт у колодязях не менше ніж двома особами й одноособовий огляд тунелів, а пунктом 6.7.81 НПАОП 40.1-1.21-98 та іншими Правилами потрібне залучення до цих робіт не менш трьох осіб (виконавець робіт, дублер і спостерегаючий).

Аналіз діючих нормативно-правових актів з охорони праці свідчить про велику кількість нормативних документів в енергетичній службі (чинним законодавством передбачено більше 50 найменувань документів - положень, програм, переліків, списків, журналів, протоколів (актів), паспортів та іншої виконавчо-розпорядчої документації) з електроустановок і засобам електрозахисту. Тому в Положенні про енергетичну службу, що повинне бути на підприємстві, на вимогу п. 1.3.1 НПАОП 40.1-1.21-98, доцільно передбачити як кваліфікаційні вимоги з електробезпеки працівників, так і форми зазначеної документації, чого вимагають нормативно-правові акти. Це повинна погодити особа, відповідальна за електрогосподарство. Такий підхід дозволить зменшити кількість нормативних документів (документообіг) і їхню суб'єктивність, систематизувати роботу енергетичної служби підприємства й підвищити її ефективність.

Перелік професій (посад) працівників і видів робіт в електроустановках (з визначенням групи з електробезпеки) наведений у таблиці.

Таблиця – Кваліфікаційні вимоги до груп з електробезпеки працівників,
долучених до роботи в електроустановках напругою
до 1 кВ (для будівельної галузі)

Професія (посада) працівника або вид робіт в електроустановках, де потрібна група з електробезпеки	Група з електробезпеки	Нормативний акт, що встановлює вимоги
1	2	3
Особа, відповідальна за електрогосподарство	IV	(п. Э1.2.6 ПТЕ ЕС); (п. 1.4 ГОСТ 12.1.013-78)
Фахівець служби охорони праці	IV (із правом інспектування)	(п. 1.3.2 НПАОП 40.1 -1.21 -98) (п.Э1.3.13 ПТЕ ЕС)
Особа, яка проводить одноособовий огляд електроустановок, приміщень (споруджень)	IV	(п. 2.2.13, п. 6.2.41 НПАОП 40.1-1.21-98)
Керівник робіт з прокладки кабелю, монтажу обладнання у приміщеннях (спорудженнях), що обслуговуються	IV	(п. 6.2.40 НПАОП 40.1 -1.21 -98) (п. 11.2.10 НПАОП 64.2-1.07-96)
Особа, яка видає наряд (розпорядження)	IV	(п. 2.3.3, пп. 3.2.2-3.2.8 НПАОП 40.1-1.21-98)
Допускаючий, керівник робіт, особа, яка спостерігає	III і вище	п. 2.2.3 НПАОП 40.1-1.21-98) (п. Е1.3.2, п. Е 1.3.3 ПТЕ ЕС)
Оперативні електротехнічні працівники	III і вище	(п. 18.3.1 НПАОП 64.2-1.07-96)
Особа (із складу електротехнічних працівників), яка проводить інструктаж з електробезпеки	III і вище	(п. 2.1.3 НПАОП 40.1-1.21-98) (п. Э1.3.15 ПТЕ ЕС)
Особа, відповідальна за експлуатацію електрогосподарства мобільних споруд (побутових приміщень, фургонів і т.д.)	III	(п. 26.2 НПАОП 64.2-1.07-96)
Робота в електроустановках без зняття напруги, в зоні впливу контактних мереж наземного електротранспорту й ліній електропередачі	2 чоловіки (IV + III)	п. 2.3.3 НПАОП 40.1-1.21-98) (п. 17.1.6, п. 24.1.1 НПАОП 64.2-1.07-96)
Випробування електроустановок	2 чоловіка (IV+ III)	(п. 7.6.2 НПАОП 40.1-1.21-98) (п. 18.3.2 НПАОП 64.2-1.07-96)
Робота з ремонту пускових, контактних й інших робочих елементів електроустаткування, освітлення (зі зняттям напруги й за розпорядженням)	2 чоловіки (III + II)	(п. 3.14.8 НПАОП 40.1-1.21-98)
Робота в підземних спорудах (колодязях, тунелях), замкнутих або обмежених просторах; огляд підземних споруд	3 (2) чоловіки (III + II)	(п. 6.2.41, п. 6.7.81, п. 6.7.80 НПАОП 40.1-1.21-98)

Продовження табл.

1	2	3
Робота з електровимірювальними кліщами	ІІІ	(п. 7.6.37 НПАОП 40.1-1.21-98)
Обслуговування акумуляторних батарей	ІІІ	(п. 6.6.12 НПАОП 40.1-1.21-98)
Обслуговування працюючого щіткового апарата електродвигуна	ІІІ	(п. 6.6.12 НПАОП 40.1-1.21-98)
Установка (зняття) електролічильників, підключених до вимірювальних трансформаторів	2 чоловіка (ІV + ІІІ)	(п. 6.5.13, п. 6.5.15 НПАОП 40.1-1.21-98)
Установка (зняття) лічильників безпосереднього включення	ІІІ	(п. 6.5.11 НПАОП 40.1-1.21-98)
Запис показань електролічильників та інших вимірювальних приладів: без місцевого оперативного працівника; у присутності оперативного працівника	ІІІ	(п. 6.5.11 НПАОП 40.1-1.21-98)
	ІІ	(п. 6.5.11 НПАОП 40.1-1.21-98)
Вимір за допомогою мегомметра	2 чоловіка (один с групою ІІІ)	(п. 7.6.27 НПАОП 40.1-1.21-98)
Електрозварник: із правом самостійного підключення; без права самостійного підключення	ІІІ	(п. 13.13 НПАОП 45.2-1.01-80)
	ІІ	(п. 6.7.48 НПАОП 40.1-1.21-98)
Обслуговування освітлювальних приладів на висоті	2 чоловіки (один с групою ІІІ)	(п. 6.8.8 НПАОП 40.1-1.21-98)
Машиніст крана, слюсар-електрик і наладчик, що обслуговує вантажопідйомні крани з електроприводом; машиніст крана з іншим приводом	ІІІ	п. 10.4.17 НПАОП 0.00-1.03-02)
	ІІ	(п. 6.9.8 НПАОП 40.1-1.21-98)
Водій (машиніст) механізмів і вантажопідйомних кранів	ІІ	(прил. 2 (п. 4) ГОСТ 12.1.013-78)
Робота з будівельною технікою й механізмами з електроприводом	ІІ	п. 6.7.6 НПАОП 40.1-1.21-98)
Робота з ручним електроінструментом: 1 класу; 2 й 3 класів	ІІ	(прил. 2 (п. 5) ГОСТ 12.1.013-78)
	І	(прил. 2 (п. 5) ГОСТ 12.1.013-78)
Обслуговування пересувних електростанцій	ІІ	(п. 7.1 НПАОП 64.2-1.07-96)
Робота в зоні електропідігрівання бетону	ІІ	(п. 11.23 НПАОП 45.2-1.01-80)
Стропальник	І	(п. 6.9.8 НПАОП 40.1-1.21-98)
Водій електронавантажувача	І	(п. 17.6.1 НПАОП 0.00-1.28-97)

М. ФЕДОРЕНКО, головний державний інспектор Київської ДІОП у будівництві

6.5. ОБМЕЖУВАЧ НАПРУГИ ХОЛОСТОГО ХОДУ

Без зварювальних робіт неможливо представити промислове виробництво. Однак хоча технології зварювання використовуються давно, експлуатація зварювального обладнання не завжди безпечна. Аналіз нещасних випадків, що відбулися під час виконання електрозварювальних робіт, свідчить про нехтування працівниками елементарними вимогами з організації безпечних умов праці зварника. Найбільшу потенційну небезпеку становить ручне дугове зварювання змінним струмом в умовах підвищеної небезпеки без використання обмежувачів напруги холостого ходу.

05.08.2000 р. на будівельному майданчику стався нещасний випадок з електрозварником ТОВ “Житло-Лад” В. Некрячем, який був смертельно уражений електричним струмом при монтажі металоконструкцій.

01.08.2005 р. стався нещасний випадок з електрозварником ВАТ “Завод ЗБК імені С. Ковальскої” А. Ковальчуком, який був смертельно уражений електричним струмом при виконанні зварювальних робіт у металевій споруді перевантажувального вузла конвеєрної лінії.

За результатами розслідування основною причиною цих та інших нещасних випадків стало використання в умовах підвищеної небезпеки електрозварювального трансформатора змінного струму без обмежувача напруги холостого ходу, відповідних засобів захисту й саморобного електродотримача.

Розглянемо вимоги чинного законодавства про охорону праці з використання обмежувача напруги холостого ходу для зварювальних трансформаторів ручного дугового зварювання.

Базові вимоги до обмежувача напруги холостого ходу зварювальної установки встановлені ГОСТ 12.2.007.8-75, ГОСТТ 12.3.003-86 і ДСТУ 2456-94. Відповідно до вимог цих нормативних актів припустима величина напруги холостого ходу джерела для ручного дугового зварювання (при номінальній напрузі мережі) не повинна перевищувати: для джерела змінного струму – 80 В, для джерела постійного струму – 100 В. Обладнання для ручного зварювання із джерелом змінного струму

повинне забезпечуватися обмежувачем напруги холостого ходу, що зменшує цю напругу на вихідних затискачах зварювального ланцюга до величини, яка не перевищує 12 В, і не пізніше, ніж через 1 с. після розмикання зварювального ланцюга (у джерелах для автоматичного дугового зварювання змінним струмом цей час спрацьовування не повинен перевищувати 0,5 с). Обмежувач, виконаний у вигляді приставки до зварювального трансформатора, повинен бути заземлений окремим проводом. Час спрацьовування обмежувача з подачею незниженої напруги між електродотримачем і зварюваним виробом не повинен перевищувати 0,06 с. При номінальній напрузі мережі живлення амплітудне значення знижуваної напруги холостого ходу не повинне перевищувати 25 В. Крім того, згідно п. 2.8 ГОСТ 12.3.003-86 роботи в замкнутих і важкодоступних просторах повинні виконуватися за нарядом-допуском.

У діючому Реєстрі НПАОП є ряд галузевих нормативних документів, затверджених ще в часи СРСР, якими визначаються вимоги безпеки при виконанні зварювальних робіт на підприємствах Мінхіммаш – Правила з техніки безпеки й виробничої санітарії при електрозварювальних роботах (НПАОП 28.52-1.04-86), галузь машинобудування – Правила з техніки безпеки й виробничої санітарії при електрозварювальних роботах (НПАОП 28.52-1.15-60), Мінавіапром - Правила безпеки праці при електрозварювальних роботах (НПАОП 28.52-1.26-89), Мінтяжмаш – Правила з охорони праці у зварювальному виробництві (НПАОП 28.52-1.30-89), Мінсудпром - ОСТ 5.9823-80.

«Роботи електрозварювальні; Вимоги безпеки» (НПАОП 28.52-7.11-80; Мінобронпром - ОСТ 3-127019-86. «Роботи електрозварювальні. Вимоги безпеки» (НПАОП 28.52-7.18-86); Мінсільгоспмаш - ОСТ 23.4.242-85. «Роботи зварювальні. Вимоги безпеки» (НПАОП 28.52-7.22-85); Мінстанкопром - ОСТ 2.Н83-44-80. «Зварювання дугова й електрошлакова. Вимоги безпеки» (НПАОП 28.52-7.28-80).

Вимоги безпечного ведення зварювальних робіт дублюють міжгалузеві нормативні документи, де також установлені вимоги щодо використання обмежувачів

напруги холостого ходу. Міжгалузеві нормативні документи більше доступні, тому ними користується більшість фахівців.

Вимоги п. 6.7.81 Правил безпечної експлуатації електроустановок споживачів (НПАОП 40.1-1.21-98) і п. 8.2.33 Правил безпечної роботи з інструментом і пристосуваннями (НПАОП 0.00-1.30-01) аналогічні вимогам ГОСТ, 12.3.0ЛЗ-86 і ДСТУ 2456-94.

Згідно п. 11.2.6 Правил безпеки при роботах на кабельних лініях зв'язку й проводового віщання (НПАОП 64.2-1.07-96) під час будівництва й монтажу обладнання, у підсилювальних пунктах (теплокамері, колодязі) при проведенні електрозварювальних робіт установка для електрозварювання із джерелом змінного або постійного струму повинна бути обладнана пристроями автоматичного відключення напруги холостого ходу або обмеження його до напруги 12 В з затримкою в часі не більше 0,5 с. Обмежувач повинен бути забезпечений світловою сигналізацією, що повідомить про наявність небезпечної напруги на виході джерела живлення для дугового зварювання.

Згідно п. 4.41.6 Правил охорони праці для працівників бетонних і залізобетонних заводів (НПАОП 26.6-1.02-00) електрозварювальні установки, застосовувані для зварювання в особливо небезпечних умовах (усередині металевих ємностей, у трубопроводах, колодязях і т.д.), а також призначені для роботи в приміщеннях з підвищеною небезпекою і що мають напругу холостого ходу більше 12 В, повинні бути оснащені пристроями автоматичного відключення напруги холостого ходу або обмеження його до напруги 12 В з витримкою часу не більше 0,5 с, причому обмежувач, виконаний у вигляді приставки, повинен бути заземлений (занулений).

Згідно п. 5.3.15 Правил охорони праці в деревообробній промисловості (НПАОП 20.0-1.02-05) під час роботи в особливо небезпечних приміщеннях, колодязях, тунелях, резервуарах, цистернах і т.д. електрозварювальна установка повинна мати електричне блокування, що забезпечує автоматичне включення зварювального ланцюга при торканні електрода до зварюваного виробу і автоматичне вимикання зварювального ланцюга на холостому ходу або зниження напруги у зварювальному ланцюзі до 12 В.

Згідно п. 6.7.97 Правил охорони праці при будівництві й реконструкції об'єктів житлово-комунального господарства (НПАОП 9.0.00-1.04-90) обладнання для ручного дугового зварювання змінним струмом повинне мати обмежувач, який знижує напругу холостого ходу на вихідних затискачах зварювального ланцюга до напруги, що не перевищує 12 В, не пізніше ніж через 1 с після розмикання зварювального ланцюга.

Таким чином, вимоги міжгалузевих нормативних документів, що стосуються використання обмежувачів напруги холостого ходу для електрозварювальних установок, неоднозначні за видами джерел струму (змінного або постійного), пріпустимої швидкодії спрацьовування обмежувача (0,5 з або 1,0 с) і умов використання.

Аналізуючи нормативні документи з охорони праці, можна зробити наступні висновки.

Наявність пристрою автоматичного відключення напруги холостого ходу (у технічній документації використовується також поняття “ блок зниження напруги холостого ходу”) або обмеження його до безпечної напруги (12 В) є обов'язковою вимогою в електрозварювальних установках, які використовуються в умовах підвищеної небезпеки та особливої небезпеки, до яких належать роботи усередині металевих ємкостей (резервуарах, цистернах, контейнерах), відсіках суден, понтонах, трубопроводах, теплокамерах, підземних спорудах (колодязях, тунелях), інших замкнутих, важкодоступних просторах і приміщеннях (спорудженнях) зі струмопровідною підлогою або пилом, на відкритому повітрі. Обмежувач напруги холостого ходу може передбачатися внутрішньою схемою зварювального трансформатора, а може бути виконаний у вигляді зовнішньої приставки. Якщо обмежувач напруги холостого ходу передбачений схемою самого джерела зварювального струму, то застосовувати інше пристосування не потрібно.

Обмежувач, виконаний у вигляді приставки до зварювального трансформатора, повинен бути заземлений окремим проводом і забезпечений світловою сигналізацією, що повідомить про наявність небезпечної напруги на виході джерела живлення дугового зварювання. Вимоги щодо швидкодії спрацьовування обмежувача

(після розмикання зварювального ланцюга) для дугового зварювання змінним струмом: для ручного зварювання повинне бути не менш 0,5 с, а для автоматичної – 1,0 с. Переносний трансформатор, що знижує, яким є обмежувач напруги холостого ходу, повинен мати на стороні вищої напруги кабель зі штепсельною вилкою для приєднання до електричної мережі, довжина якого не перевищує 2 м (п. 5.2.7 НПАОП 0.00-1.30-01). Крім того, довжина первинного електричного ланцюга між пунктом живлення і пересувною зварювальною установкою не повинна перевищувати 10 м, а довжина проводів від зварювального трансформатора до електродотримача – 40 м (п. 6.7.105 НПАОП 9.0.00-1.04-90).

Роботи в замкнутих і важкодоступних просторах, як відомо, повинні виконуватися за нарядом-допуском під керівництвом відповідальної особи, яка організовує безпечне виконання робіт і забезпечує наявність у зоні цих робіт не менше трьох чоловік, двоє з яких є спостерігачами. Зварювальні роботи усередині ємкості й у підземній споруді повинні виконуватися з використанням рятувального пояса й страхувального каната. Під час зварювальних робіт в умовах підвищеної небезпеки та особою небезпеки зварник повинен використовувати засоби електрозахисту (діелектричні рукавиці, боти, діелектричний килим), причому в умовах підвищеної небезпеки обов'язковим є використання діелектричних рукавиць, в умовах особливої небезпеки - додаткове використання діелектричних ботів, а при виконанні робіт у положенні лежачи - діелектричного килима. Діючі нормативні документи передбачають використання засобів електрозахисту під час зварювання в умовах підвищеної небезпеки та особою небезпеки незалежно від того, чи є в наявності або відсутній обмежувач напруги холостого ходу.

Згідно п. 6.7.98 НАОП 9.0.00-1.04-90 допускається виконання зварювальних робіт без обмежувача напруги холостого ходу, але при наявності в спостерігача комутаційного апарата для відключення зварювального ланцюга у разі припинення роботи, зміни електродів та в інших необхідних випадках.

Сьогодні під час електрозварювальних робіт використовуються обмежувачі напруги холостого ходу, які виконані у вигляді зовнішніх приставок до трансформаторів, перелік яких наведений у таблиці, де наведено відомості про найпошире-

ніші обмежувачі (дані загальнодоступних сайтів, за станом (15.01.2007 р.). Деякі обмежувачі (наприклад, БСП 10В) можуть зменшувати напругу холостого ходу до 6 В.

Таким чином, найбільш ефективним засобом безпеки при експлуатації обладнання для ручного зварювання в умовах підвищеної й особливої небезпеки є конструктивне сполучення заводом-виготовником джерела зварювального струму й обмежувача напруги холостого ходу. У випадку експлуатації обладнання для ручного зварювання в нестационарних умовах (переважно в умовах без підвищеної небезпеки) доцільне використання обмежувача напруги холостого ходу у вигляді зовнішньої приставки. Більшість міжгалузевих нормативно-правових актів з охорони праці допускає експлуатацію обладнання для ручного зварювання без обмежувача напруги холостого ходу в умовах без підвищеної небезпеки, до яких можна віднести, наприклад, обладнання стаціонарних цехових зварювальних постів.

№ п/п	Найменування пристрою	Завод-виготовник, держава	Габарити, мм	Маса, кг	Швидкість, с	Вид зварювального струму
1	БОН1-500В2	Сімферопольський моторний завод «СЕЛМА», Україна	500x170x300	16	1,0	Універсальний
2	ОНХХ-500	ИИПТ НАН України	360x190x340	8	0,3	Універсальний
3	ОНТ-1 (2-фазний) ОНТ-3 (3-фазний)	НПП «Электроавтоматика», Україна	250x300x85 350x235x80	3,7 4,0	0,56	Універсальний Постійний
4	БСН-10 з модифікаціями (10В,...)	Завод електро-зварювального устаткування «Іскра», Російська Федерація	355x160x280 150x122x85 300x145x265	5 1,7 8	0,64 0,8-1,0 0,6	Універсальний
5	БСНТ-08 (09)	-//-	470x370x270	25	1,0	Змінний
6	БСН-502 БСН-501	«Уралтермосвар» «Урал», Російська Федерація	330x160x205 330x160x205	5 7	0,6 0,8	Універсальний

Н. Федоренко, головний державний інспектор Київської державної інспекції по промислово безпеці й охороні праці

ПРАВОВІ КОНСУЛЬТАЦІЇ

Наказом вищестоящої організації від 22.08.2007 р. до дисциплінарної відповідальності був притягнутий керівник підприємства, до якого застосовані наступні заходи впливу:

- оголошена догана;**
- скасована надбавка за інтенсивність роботи й особливий характер роботи на термін дії оголошеної догани.**

Підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності були висновки комісії (довідка від 31.07.2007 р.), що перевірила діяльність підприємства за період з 01.01.2000 р. по 31.12.2006 р. Керівник був притягнутий до дисциплінарної відповідальності відповідно до положень контракту, перескладеного з ним 01.08.2006 р.

У травні 2006 р., вищестояща організація вже перевіряла діяльність підприємства за період з 01.01.2000 р. по 15.05.2006 р. і керівнику підприємства була оголошена догана.

Чи є правомірними дії вищестоящої організації при виданні наказу від 22.08.2007 р. ?

Зазначений вище наказ від 22.08.2007 р. про залучення до дисциплінарної відповідальності керівника підприємства був виданий вищестоящою організацією з грубими порушеннями норм чинного законодавства України.

Так, згідно ч. 2 ст. 148 КЗпП України дисциплінарні санкції не можуть бути накладені пізніше шести місяців від дня здійснення провини.

Як впливає з Довідки комісії від 31 липня 2007 р., комісія була створена наказом вищестоящої організації на початку липня 2007р. і здійснила перевірку діяльності підприємства протягом липня 2007 р. за період з 01.01.2000 р. по 31.12.2006 р.

За результатами перевірки керівник підприємства був притягнутий до дисциплінарної відповідальності наказом вищестоящої організації від 22.08.07 р., тобто через 7 місяців й 22 дня після закінчення 2006 року.

Таким чином, при виданні наказу від 22.08.2007 р. з боку вищестоящої організації має місце порушення вимог ч. 2 ст. 148 КЗпП України, а саме:

- порушений строк залучення до дисциплінарної відповідальності, обмежений шістьма місяцями від дня здійснення провини.

Згідно ч. 2 ст. 149 КЗпП України за кожне порушення трудової дисципліни може бути застосовано лише одна дисциплінарна санкція.

У травні 2006р. наказом вищестоящої організації керівникові підприємства була оголошена догана за результатами перевірки, що проводилася за період з 01.01.2000 р. по 15.05.2006 р.

Як виходить з Довідки від 31.07.2007 р., комісія виявила ряд порушень у діяльності підприємства за період з 1 січня 2000 р. по 15.06.2006 р. Які саме порушення були допущені підприємством у період з 16 червня по 31 грудня 2006 р. члени комісії в довідці не вказали.

Отже, при виданні наказу від 22.08.2007 р. вищестояща організація знову притягла керівника підприємства до дисциплінарної відповідальності за ті ж самі порушення, які були виявлені станом на травень 2006 р.

Таким чином, при виданні наказу від 22.08.2007 р. має місце порушення вимог ч. 2 ст. 149 КЗпП України, а саме:

- залучення керівника підприємства двічі за ту саму провину.

Скасовуючи надбавку за інтенсивність роботи й особливий характер роботи на термін дії оголошеної догани, вищестояща організація також допустила порушення норм чинного законодавства України.

Відповідно до положень ст. 94 КЗпП України й ст. 1 Закону України “Про оплату праці” заробітна плата – це винагорода, обчислювана, як правило, у грошовому вираженні, яку власник або уповноважений їм орган виплачує працівникові за виконану їм роботу. Розмір заробітної плати залежить від складності й умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, резуль-

татів його роботи й господарської діяльності підприємства, установи, організації і максимальним розміром не обмежується.

Статтею 2 Закону України “Про оплату праці” встановлена наступна структура заробітної плати:

- *основна заробітна плата.* Це – винагорода за виконану роботу відповідно до встановлених норм роботи (норми часу, виробітку, обслуговування, посадові обов'язки). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робочих і посадових окладів для службовців;

- *додаткова заробітна плата.* Це – винагорода за роботу понад установлені норми, за трудові успіхи й винахідливість і за особливі умови роботи. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні та компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій;

- *інші заохочувальні й компенсаційні виплати.* До них належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами й положеннями, компенсаційні та інші грошові й матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які ведуться понад установлені зазначеними актами норм.

Відповідно до умов контракту з керівником підприємства, перескладеним 01 серпня 2006 р., за виконання обов'язків, передбачених цим контрактом, керівникові нараховується заробітна плата, зокрема надбавки за інтенсивність роботи й особливий характер роботи в розмірі 50 відсотків від посадового окладу й фактично відпрацьованого часу.

Контрактом з керівником також передбачено, що у випадку несвоєчасного виконання завдань, передбачених контрактом, погіршення якості роботи, надбавки скасовують або зменшуються.

Які саме завдання, певні пункти контракту, вчасно не виконав керівник й у чому полягає погіршення якості його роботи ні в довідці від 31.07.2007 р. ні в наказі вищестоящої організації не було зазначено.

Отже, відповідно до контракту від 01 серпня 2006р. керівник підприємства відповідає за результати діяльності підприємства в період з 01.08.2006 р. по цей час.

Статтею 20 Закону України “Про оплату праці” передбачено, що оплата праці за контрактом визначається за згодою сторін на підставі чинного законодавства, умов колективного договору й пов'язана з виконанням умов контракту.

Як ми вже відзначали вище, згідно контракту за виконання обов'язків, передбачених цим контрактом, керівникові підприємства нараховується заробітна плата, зокрема, надбавки за інтенсивність роботи й особливий характер роботи в розмірі 50 відсотків від посадового окладу й фактично відпрацьованого часу. У той же час, статтею 103 КЗпП України встановлено, що про нові або зміну діючих умов оплати праці убік погіршення власник або уповноважений їм орган повинен повідомити працівникові не пізніше ніж за два місяці до їхнього впровадження або зміни. Однак, вищестояща організація таке повідомлення керівникові підприємства не направила взагалі.

Потрібно також указати, що суб'єкти організації оплати праці не мають права в односторонньому порядку ухвалювати рішення щодо питань оплати праці, які погіршують умови, установлені законодавством, угодами й колективними договорами (ст. 22 Закону України “Про оплату праці”).

Статтею 21 Закону України “Про оплату праці” встановлено, що розмір заробітної плати може бути нижчим за встановлений трудовим договором й мінімальний розмір заробітної плати у випадку невиконання норм виробітку, виготовлення продукції, що виявилася браком, і з іншими, передбаченими чинним законодавством причин, які мали місце з вини працівника. Отже, провина керівника підприємства для скасування надбавки повинна бути доведена.

У зв'язку з порушенням вищестоящою організацією положень ст. 1 протоколу 1 Європейської конвенції про захист прав людини й основних воль 1950 р., ст.ст. 3, 8, 19, 22, 41 й 43 Конституції України, ст.ст. 148, 149 КЗпП України, ст.ст. 1, 2, 20-22 Закону України “Про оплату праці” і п. 4.1. контракту від

01.08.2006 р. наказ вищестоящої організації від 22.08.2007 р. підлягає скасуванню й визнанню недійсним з 22 серпня 2007 р.

Відповідальність за порушення вимог охорони праці

Питання, пов'язані з охороною праці й відповідальністю за порушення норм законодавства з охорони праці, регулюються КЗпП України, Законом України “Про оплату праці” (далі - Закон) та іншими законодавчими актами.

Відповідно до визначення, що міститься в Законі, охорона праці - це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я й працездатності людини в процесі трудової діяльності.

При порушенні законодавства про охорону праці, невиконанні розпоряджень посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці юридичні й фізичні особи, які відповідно до законодавства використовують найману працю, залучаються органами державного нагляду за охороною праці до сплати штрафу в порядку, установленому Законом. Ст. 44 Закону передбачає притягнення до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної й кримінальної відповідальності за порушення законодавства про охорону праці, створення перешкод у діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці, а також представників профспілок, їхніх організацій й об'єднань.

Застосування штрафних санкцій до посадових осіб і працівників за порушення законодавства в сфері охорони праці, охорони надр, безпечної експлуатації об'єктів підвищеної небезпеки здійснюється відповідно до Кодексу законів про адміністративні правопорушення.

Відповідальність посадових осіб

Відповідно до ч. 3 ст. 153 КЗпП України умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного й індивідуального захисту, які використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам законодавства. Згідно ст. 13 Закону України “Про охорону

праці” роботодавець (власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, незалежно від форм власності, виду діяльності, ведення господарства, і фізична особа, яка використовує найману працю) зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити дотримання вимог законодавства щодо працівників у сфері охорони праці, для чого забезпечує функціонування системи управління охороною праці. Роботодавець несе безпосередню відповідальність за порушення зазначених вимог.

Відповідно до норм чинного законодавства, що регулює відносини в сфері охорони праці, на посадову особу може бути накладений штраф у розмірі від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, за порушення вимог з охорони надр – від 10 до 14 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, за порушення вимог нормативних актів з безпечного ведення робіт підвищеної небезпеки – від 5 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, за невиконання вимог органів державного нагляду за охороною праці або створення перешкод для їхньої діяльності – від 8 до 14 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Законодавство України передбачає застосування не тільки адміністративної відповідальності у випадку здійснення незаконних дій посадовою особою або працівником, а також матеріальної й кримінальної відповідальності. Як працівник, так і роботодавець несе матеріальну відповідальність за збиток, нанесений підприємству, установі, організації при виконанні трудових обов'язків у розмірі прямого дійсного збитку, але не більше свого середнього місячного заробітку. Однак ст. 134 КЗпП України передбачає випадки, на підставі яких працівник несе повну матеріальну відповідальність. Наводимо деякі з них:

1) між працівником і підприємством, установою, організацією у відповідності зі ст. 135-1 КЗпП України укладений письмовий договір про взяття на себе повної матеріальної відповідальності за незабезпечення цілості майна та інших цінностей, переданих йому для зберігання або для інших цілей;

- 2) шкода нанесена діями працівника, які мають ознаки діянь, переслідуваних у кримінальному порядку;
- 3) шкода нанесена працівником, який був у нетверезому стані;
- 4) інші.

Кримінальним Кодексом України (розділ X, ст. ст. 271, 272, 273, 274, 275) передбачене залучення до кримінальної відповідальності осіб, винних у порушенні вимог законодавства та інших нормативно-правових актів про охорону праці, правил безпеки при виконанні робіт підвищеної небезпеки, правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах, правил ядерної або радіаційної безпеки, правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будинків і споруд. До кримінальної відповідальності можуть бути притягнуті як посадові особи, так і працівники.

Відповідальність працівників

У відповідності зі ст. 14 Закону України “Про охорону праці” працівник (особа, яка працює на підприємстві, в організації, установі, і виконує обов'язки або функції відповідно до трудового договору або контракту) зобов'язаний піклуватися про особисту безпеку й здоров'я, а також про безпеку й здоров'я оточуючих людей у процесі виконання яких-небудь робіт під час перебування на території підприємства; знати й виконувати вимоги нормативно-правових актів з охорони праці, правила поведінки з машинами й механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, користуватися засобами колективного й індивідуального захисту; проходити у встановленому законодавством порядку попередні й періодичні медичні огляди. Працівник самостійно відповідає за порушення перерахованих вище вимог.

Норми КЗпП України, що регулюють відносини в сфері охорони праці, поширюються як на посадових осіб, так і на працівників, які працюють за трудовим договором або контрактом. Тому за невиконання інструкцій з охорони праці за фахом або видами робіт, недотримання правил поведінки з машина-

ми й механізмами, невикористання засобів колективного або індивідуального захисту роботодавець має право притягнути працівника до дисциплінарної відповідальності: оголосити догану або розірвати трудовий договір при кількаразовому порушенні.

Кодекс законів про адміністративні правопорушення передбачає адміністративну відповідальність працівника за порушення законодавчих актів з охорони праці, безпечного ведення робіт у галузях промисловості й на об'єктах підвищеної небезпеки, про зберігання, використання й облік вибухових матеріалів у розмірі від 2 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також за невиконання законних вимог посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці – у розмірі від 3 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

При порушенні законодавства в сфері охорони праці, створенні перешкод у діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці, а також представників профспілок, їхніх організацій й об'єднань винні особи залучаються до дисциплінарної, адміністративної (ст. ст. 41, 41-1, 41-2, 41-3, 42 КпАП України), матеріальної, кримінальної (ст. ст. 271-275 ККУ) відповідальності у випадках, передбачених законом.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Методичний посібник з охорони праці (для слухачів центру з охорони праці). Частина 2.

Упорядники: Борис Михайлович Коржик,
Сергій Львович Дмитрієв,
Лариса Геннадіївна Успенська

Редактор: М.З. Аляб'єв

Комп'ютерна верстка: І.В. Волосожарова

План 2009, поз. 58 Н

Підп. до друку 25.11.09
Друк на ризографі

Формат 60 x 84 / 1/16
Умовн. - друк. арк. 4,4

Папір офісний
Обл.- вид. арк. 5,0

Замовл. №.

Тираж 100 прим.

61012, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12

Сектор оперативної поліграфії ЦНІТ ХНАМГ

61012, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12